

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras teorijas un vēstures katedra

MŪSDIENU LATVIJAS PROBLĒMAS UN TO ATSPoguĻojums LAIKRAKSTA
“LATVIJAS AVĪZE” “LATA ROMĀNU” SĒRIJĀ (2004. LĪDZ 2014. GADAM)

Bakalaura darbs

Autore:
Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Kultūras teorijas un menedžmenta apakšprogrammas
4. kursa studente Daina Lāriņa
(ID Nr. 20124418)

Darba vadītājs:
Prof., dr. philol Raimonds Briedis

Rīga

2016

SATURS

IEVADS.....	3
1. "LATA ROMĀNU" SĒRIJA	6
1.1. Izdevniecības "Grāmatu draugs" izdotie "Lata romāni"	7
1.2. "Latvijas Avīzes" izdotie "Lata romāni"	9
2. TRIVIĀLĀS LITERATŪRAS SPECIFIKA	14
2.1. Triviālā literatūra angļu literatūrzinātnē	15
2.2. Triviālā literatūra vācu literatūrzinātnē.....	16
2.3. Triviālā literatūra latviešu literatūrzinātnē.....	17
3. MŪSDIENU LATVIJAS PROBLĒMU ATSPoguĻojums "LATA ROMĀNU" SĒRIJĀ	20
3.1. Finansiālo grūtību motīvs	24
3.2. Cilvēku savstarpējo attiecību problemātika.....	28
3.3. Moderno tehnoloģiju problemātika.....	35
3.4. Padomju laiku problemātika.....	39
3.5. Alkoholisma problemātika.....	44
3.6. Lauku vides pamestības problemātika.....	46
NOBEIGUMS.....	49
KOPSAVILKUMS.....	52
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	53
SUMMARY.....	56

IEVADS

Šī darba uzmanības centrā ir laikraksta „Latvijas Avīze” izdotie “Lata romāni”. Ideju par šādu darba tēmu raisīja interese par mūsdienu literatūru un to, kā tajā atspoguļojas apkārtējā vide, laikmeta iezīmes un cilvēks. Šī darba ietvaros tika pētīts, kā šie romāni, kuri pēc to tapšanas ieceres sasaistīti ar ikdienas dzīvi, mūsdienu situācijām un kāda ir tajos paustā problemātika.

“Lata romānu” sērija ir aktuāla, tās romāni iznāk šobrīd, tajā ir daudzveidīga tematika, tā paver iespējas dažādiem literatūrsocioloģiskiem pētījumiem. Sērijā izdotie romāni parasti tiek pieskaitīti pie tā sauktās “nenopietnās” (dažādās tradīcijās saukta arī – triviālās, sēnalu, lubu, masu, formulu) literatūras. Autore uzskata, ka ir nozīmīgi pētīt arī triviālo literatūru, jo tā bieži var demonstrēt laikmeta iezīmes, aktuālu problemātiku, atspoguļot sociumu, iekļaut vēsturiski nozīmīgu informāciju (piemēram, iestāšanās Eiropas Savienībā, notikušie referendumu, informācija par reģionālo attīstību).

Ir nozīmīgi uz garīgo un materiālo kultūru paraudzīties caur literatūras prizmu, jo literatūra ir viens no kultūras aspektiem, kas to spēj atspoguļot tieši. Džonatans Kalers grāmatā “Literatūras teorija” risina jautājumu par literatūras un kultūras studiju līdzību. “Plašākajā tvērumā kultūras studiju mērķis ir saprast kultūras funkcionēšanu, it īpaši modernajā pasaulē – kā funkcionē kultūras radītais un kā tiek konstruētas un organizētas indivīdu un grupu kultūridentitātes pasaulē, kur sajaukušās dažādas kopienas, valsts vara, mediju industrijas un daudznacionālas korporācijas. Tātad kultūras studijas principā ietver arī literatūras studijas, pētot literatūru kā īpašu kultūrpraksi.”¹ Triviālā literatūra piedāvā jaunus pētniecības aspektus par to, vai tai ir vieta sava laika kultūrpraksēs. Darbā pētīts tas, kā “Lata romāni” saistās ar mūsdienu realitāti – cik pietuvināta laikmetam un reālajam laikam ir tajos paustā problemātika; kā mūsdienās tapuši darbi izmanto mūsdienu Latviju un tās problēmas, kuras no tām atspoguļojas literatūrā. “Lata romānu” sērija tiek izdota jau 17 gadus, kuru laikā iznākuši 197 romāni. Pētījumam izvēlēti romāni, kas izdoti pēdējo desmit gadu laikā – no 2004. līdz 2014. gadam. Pētījums veidots balstoties literatūras teorijas konceptos (tēls, tēma, motīvs, teksta analīze, interpretācija). Tiks analizēts un interpretēts romānu laiks, telpa, tēli un notikumi. “Par literatūrteorijas priekšmetu

¹ Kalers, Džonatans. *Literatūras teorija*. Rīga: ¼ Satori, 2007. 56.lpp.

uzskatāmas daiļliteratūras vispārīgās likumības. Literatūrteorija tās pētī gan atsevišķu daiļdarbu izveidē, gan rakstnieka daiļrades procesā, gan arī literatūras attīstības vēsturiskajā procesā.”² Pētījumā uzmanība tik pievērsta romāna tekstam, apzināti atsakoties no biogrāfiskās metodes (autora pieredze, izvēles motīvi romāna radīšanas laikā utt.). Tiks izmantotas šādas pētnieciskās metodes: daiļliteratūras studijas, teksta analīze, teksta interpretācija, klasifikācijas veidošana. Pētījuma ietvaros tiks izmantoti “Lata romāni”, kuru sižeta norises laiks ir pēc iespējas tuvāks to rakstīšanas vai izdošanas laikam (no 2004. līdz 2014. gadam). Pētījums būs aprakstošs un interpretējošs, tam piemītīs literatūrsocioloģiska ievirze, aplūkojot “Lata romānus” kā īpašas kultūrprakses. Literatūrzinātnieks Larss Fūrulands (1928 – 2009) literatūrsocioloģiju raksturojis šādi: “Literatūrsocioloģija nav nekāda noteikta pētniecības metode, bet kopapzīmējums kādai īpašai interešu ievirzei, kas dažādās sakarībās izmanto atšķirīgas teorijas metodes.”³ Autore pētīs kādas ir saistības starp romāniem un mūsdienu sociokulturālo vidi “Latvijas Avīzes” izdotajā “Lata romānu” sērijā.

Viens no impulsiem darba tapšanai ir A. Priedītes pētījums “Zaļās zemes dievsunīšu un likteņa līdumnieku laiki.” (2012), kurš iedvesmoja radīt arī autores iepriekšējos pētījumus par “Lata romānu” sēriju. Darbā “Mūsdienu Latvijas atspoguļojums laikraksta “Latvijas Avīze” “Lata romānos”, kas izdoti no 2010. līdz 2012. gadam” (2014) tika pētīts, kā romānos attēlotas mūsdienas (21. gadsimts). Tika noskaidrots, ka mūsdienas romānos attēlotas stāstījuma risinoties laikā, kas pietuvināts mūsdienām, izmantojot aktualitātes, ar kurām saskārušies Latvijas iedzīvotāji. Otrā pētījumā “Latvijas lauku vides problemātika “Latvijas Avīzes” “Lata romānos”: tradīcija un tās transformācija” (2015) tika atklāts, ka Latvijas lauku vide izpaužas sižeta līnijā, personāžos un vidi raksturojošās detaļās. Romāni attēlo dažādos vēsturiskos laikos esošas lauku vides. Romānos lauku vide tiek rādīta būtiskos brīžos, kad tajā iejaucas notikumi no malas, kas liek tēliem izrādīt savu īsto raksturu. Šī pētījuma teorētiskās daļas tapšanā izmantotas enciklopēdijas (Dieter Borchmeyer, Viktor Žmegač “Moderne Literatur in Grundbegriffen”, 1994; Anthony J. Cuddon “A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory”, 1998; Jeremy Hawthorn “Glossary of Contemporary Literary Theory”, 2000; Lewis Turco “The Book of Literary Terms”, 1999; Wilpert Gero “Sachwörterbuch der Literatur”, 2001), teorētiskās grāmatas (Džonatans Kalers “Literatūras teorija”, 2007; Vitolds Valeinis “Literatūras teorija”, 1982), Helmara Rudziša autobiogrāfiskais darbs “Manas dzīves dēkas”, 1997, J. Baltinavieša un

² Valeinis Vitolds. *Literatūras teorija*. Rīga: Zvaigzne, 1982. 5. lpp.

³ Citēts no: Priedīte Aija. *Zaļās zemes dievsunīšu un likteņa līdumnieku laiki*. Rīga: Zinātne, 2012. 34. lpp.

G. Bereļa publikācijas žurnālā “Karogs”, I. Lipšas, Dz. Zālītes, E. Veides un L. Kusiņas raksti “Latvijas Avīzē” un tās pielikumā “Kultūrzīmes”, kā arī interneta resursi.

Pētījumam izvēlētajos 10 gados izdoti 120 romāni. Pētījumam pakļautie romāni tika atlasīti pēc šādiem kritērijiem: tam jābūt latviešu autora darbam, romāna darbībai jānotiek 21. gadsimtā, tam jāiekļaujas mīlestības, sadzīves vai detektīva romāna žanrā, tādēļ, ka šie žanri varētu labāk atspoguļot mūsdienu realitāti (pētījumam netika izmantoti vēsturiskā un fantāzijas žanra darbi). No katra gada tika izvēlēti viens līdz četri romāni, pamatojoties uz ievāktajiem datiem par romānu sižetu norises laiku, un darba izstrādei atvēlēto laiku. Lai labāk izpētes sākumā spētu orientēties šīs sērijas daiļdarbos, pētījuma vajadzībām tika izveidota datu bāze ar “Lata romānu” anotācijām. Tā palīdzēja izvēlēties pētāmos romānus. Tika izveidota arī diagramma, kas atviegloja orientēšanos izvēlēto 120 romānu darbības laikos, kas savukārt palīdzēja saprast, kuri romāni risina problemātiku, kas aktuāla to izdošanas laikam. Diagrammā attēlota informācija par 113 romāniem, septiņi romāni, kuru autori nav latvieši, netika analizēti. Izmantojot diagrammu, tika izvēlēti atbilstošākie romāni, ko analizēt un interpretēt. Pētījumam izvēlēti 23 romāni, kurus sarakstījuši 17 autori. Pētījuma mērķis ir pētīt “Lata romānu” sēriju kopumā, izprast atšķirības starp “nopietno” un triviālo literatūru, kā arī noskaidrot, kuri no 21. gs. notikumiem, cilvēku darbībām un ieradumiem aprakstīti romānos, un kādēļ tieši tie izvēlēti par laikmeta raksturotājiem.

Pētījums dalīts trīs daļās: pētīta “Lata romānu” sērijas vēsture un tās priekšgājēja “Grāmatu drauga” lēto romānu sērija, tās saikne ar mārketingu, sērijas ieceri un tās realizācija; triviālās literatūras specifika. Trešajā pētījuma nodaļā aprakstītas mūsdienu Latvijas problēmas, kas atspoguļotas “Lata romānu” sērijā, apakšnodaļās aplūkojot tipiskākās – finansiālās situācijas raisītās problēmas, cilvēku savstarpējo attiecību modeļi, moderno tehnoloģiju ienākšana, padomju laika atmiņu klātbūtne situācijas vērtējumos, alkoholisma un lauku vides pamestības problemātika.

1. "LATA ROMĀNU" SĒRIJA

"Lauku Avīze" ("Latvijas Avīzes" nosaukums līdz 2003. gada 1. decembrim) romānus turpinājumos publicēja, sākot ar 1997. gadu. "Lata romānu" sērijas projekta vadītāja Dzintra Zālīte atklāj: "Drīz vien bija jūtams drukājamā materiāla trūkums, tādēļ tika dibināts romānu konkurss."⁴ "Lata romānu" sērija iznāk kopš 1999. gada. Pirmajā gadā tika izdoti seši romāni, bet nākamajos gados 12 romāni, viens katra mēneša pirmajos datumos. Līdz šim brīdim (2016) sērijā izdoti 202 romāni. Sākotnēji sērijā tika izdoti tikai latviešu autoru darbu, bet no 2009. gada tiek izdoti arī daži ārzemju autoru darbi. Tie konkursā netiek iesniegti, bet gan redaktori tos izvēlas. Taču ideja par „lēto” grāmatu sēriju, kuru veido periodiski iznākoši darbi, kas var tikt arī abonēti, nepieder „Lauku Avīzei”. To pirmoreiz latviešu grāmatniecībā ieviesa Helmārs Rudzītis 20. gadsimta 20. gados, komercializējot grāmatu mārketingu. Vēl senāk latviešu lasītājam tika piedāvātas „lētās” sērijas ar klasikas un sava laika darbu izdevumiem (Anša Gulbja izdotā „Univerālā bibliotēka” u.c.). Saikni ar Helmara Rudzīša izdevumiem „Lauku Avīze” saglabāja sērijas nosaukumā „Lata romāns”.

⁴ Zālīte, Dzintra. Romāns labākajos gados. *Latvijas Avīze*. 2007, 8. oktobris. 14. lpp.

1.1. Izdevniecības “Grāmatu draugs” izdotie “Lata romāni”

“Lata romānu” ideja aizgūta no izdevēja Helmara Rudzīša (1903–2001), kurš 1926. gada 20. septembrī dibināja izdevniecību “Grāmatu draugs”. “Grāmatu izdošanā un popularizēšanā tiek izmantota reklāma, abonēšanas sistēma, tās izdod lielās tirāžās un cena ir tikai viens lats. Sigismunda Vidberga veidotā apgāda zīme veicina tās atpazīstamību visus izdevniecības pastāvēšanas gadus.”⁵ Rudzīša ideja par reklāmas iesaisti grāmatu tirdzniecībā nodrošināja grāmatu lielo pieprasījumu, kas cēla grāmatu tirāžu. Šī iemesla dēļ grāmatām bija neliela pašizmaksa. Reklamējot savas izdevniecības grāmatas, Rudzītis solīja grāmatas “par velti”: par iesaiņošanu, piegādi un reklāmu bija jāmaksā viens lats. Par grāmatu piegādi netika prasīta iepriekšēja iemaksa, kā arī potenciālie lasītāji tika kārdināti ar slaveno autoru vārdiem, tādiem kā G. Hauptmanis, Č. Dikenss, G. D’Annuncio u.c. Vēsturniece Ineta Lipša atzīst, ka “Helmāra Rudzīša trumpis bija arī līdz tam Latvijā neizmantotā izplatīšanas sistēma. Viņš nolēma grāmatas nepārdot grāmatnīcās, bet piegādāt tikai abonētājiem, kuri grāmatu cenu – vienu latu – varēs samaksāt pēc saņemšanas. Otrs jaunievedums bija izgriežamais pasūtījuma kupons – atlika vien ierakstīt savu vārdu, adresi un nosūtīt izdevniecībai.”⁶ H. Rudzītis solīja lasītājiem piegādāt divas grāmatas mēnesī, tātad 24 grāmatas gadā.

Pirmā grāmata, kas iznāk šajā grāmatu apgādā, ir Bernharda Kellermana romāns “Idiots” Valdemāra Kārkliņa tulkojumā (1926). Valdemārs Kārkliņš bija Rudzīša vienīgais līdzstrādnieks. “Visu literāro plānojumu H. Rudzītis bāzēja uz tulkojumiem. Tā kā Latvija vēl nebija pievienojusies Bernes autortiesību konvencijai, par ārzemju rakstnieku darbu tulkojumiem nebija jāmaksā autora honorārs.”⁷ Lasītāju interese bija liela, eksemplāru skaits tika palielināts. 18 000 liels meties bija rekordliels latviešu prozas izdevumiem tajā laikā. Pirmajos izdevniecības darbības gados grāmatu izdošanā nav konkrēta plāna. K. Karulis lēš, ka tas ir tā iemesla dēļ, ka “pasaules literatūru kaut cik pazina tiklab H. Rudzītis, kā V. Kārkliņš, bet viņu zināšanas bija tikai grāmatu mīļotāju un alkatīgu

⁵ *Helmars Rudzītis un izdevniecības “Grāmatu draugs” darbība trimdā*. R.: Rīgas Centrālā bibliotēka, 2014. 5. lpp.

⁶ Lipša Ineta. “Leģendas: Ar amerikānisku tvērienu”. www.db.lv/Pieejams: <http://www.db.lv/citas-zinas/legendas-ar-amerikanisku-tverienu-114652>, 25.02.16.

⁷ Rudzītis Helmars. *Manas dzīves dēkas*. Rīga: Zinātne, 1997. 8.lpp.

lasītāju līmenī.”⁸ Pēc tam, kad apgādā sāka strādāt cittautu literatūras pazinēji, “Grāmatu draugam” izveidojās noteikta izdodamo grāmatu sistēma.

Ar laiku grāmatas sāka pārdot par 80 līdz 90 santīmiem, bet abonentiem vien par 60 santīmiem. Konstantīns Karulis Helmara Rudzīša grāmatas “Manas dzīves dēkas” priekšvārdā stāsta: “Izcilo autoru darbu vidū lielākā skaitā parādījās vieglā lasāmviela (“bulvāru romāni”), arī pazīstamās vācu sēnalu literatūru autores H. Kurts-Māleres darbi. Taču *Grāmatu draugs* nenoslīdēja līdz sēnalu literatūras apgāda līmenim.”⁹

“Grāmatu draugam” attīstoties, lēto lata romānu sērija nonāk otrajā plānā, savukārt pirmo plānu ieņem cita stila darbi, piemēram populārzinātniskas enciklopēdijas “Pasaules vēsture”, “Zeme un tautas”, košas mākslinieciskās apdares grāmatas, starp tām, H. Ibsena “Pērs Gints” u.c. Apgāds sāk izdot arī latviešu oriģinālliteratūras darbus. Ārpus-sērijas grāmatu cena paaugstinājās, tā variēja no 2 līdz 5 latiem. Metiens vēl joprojām bija liels (R. Rolāna “Žans Kristofs” 1. un otra daļa – 15 000 eksemplāri, S. Salminene “Ilgais pavasaris” – 10 000), taču agrākos rekordlielos metiena apjomus apgāds vairs nerasniedz. Vidējais romānu metiens bija 3000 līdz 5000 eksemplāru. Apgāds darbojās līdz 1940. gadam.

1944. gadā Rudzītis emigrēja uz Vāciju un vēlāk uz ASV. Arī, atrodoties trimdā, Rudzītis atjaunojis apgādu. “Lielākā kultūras misija Helmaram Rudzītim un viņa apgādam bijusi emigrācijā. Jau Vācijas nometņu laikā *Grāmatu drauga* izdevumi (to vidū jo sevišķi mēnešraksts *Laiks*) deva izklīdētajiem latviešiem garīgo veldzi, tie pulcināja autorus un stiprināja lasītājus latvietībā. Savienotajās Valstīs H.Rudzīša apgāds un tā izdotais laikraksts *Laiks* izveidojās par vienu no lielākajiem kultūras un informācijas centriem ārpus Latvijas dzīvojošiem latviešiem.”¹⁰

Apgāds darbojās līdz 1996. gadam. “Grāmatu draugs” līdz ar to kļuvis par visilgāk pastāvējušo latviešu grāmatu apgādu (70 gadi). Konstantīns Karulis apkopo: “Visā pastāvēšanas laikā *Grāmatu drauga* devums ir 1584 izdevumi (grāmatas un žurnālu numuri); ja par atsevišķām vienībām uzskata lielāku izdevumu burtnīcas, tad šis skaitlis palielinās par dažiem simtiem. Tam vēl jāpieskaita laikraksta *Laiks* 47 gadagājumi.”¹¹

AS “Lauku Avīze” izmantoja Helmara Rudzīša ideju par lēto romānu sēriju. Tā kā apgāda “Grāmatu draugs” izdotie “Lata romāni” savulaik bija ļoti populāri, “Latvijas

⁸ Turpat, 8.lpp.

⁹ Turpat, 10.lpp.

¹⁰ Rudzītis Helmars. *Manas dzīves dēkas*. Rīga: Zinātne, 1997.11.lpp

¹¹ Turpat.

Avīze” saglabāja šo nosaukumu. No Rudzīša pārņemts arī romānu izdošanas periodiskums, bet Rudzīša izdoto 24 romānu vietā, gadā tiek izdoti 12 romāni. Romānu tirgošanā “Lauku Avīze” pēc Rudzīša piemēra iesaista abonēšanu, bet romāni nopērkami arī atsevišķi grāmatnīcās.

1.2. “Latvijas Avīzes” “Lata romānu” sērija

AS “Lauku Avīze” 20. gs. 90. gadu beigās izlēma atdzīvināt lēto grāmatu ideju, tikai jaunā veidolā. Romānu sērijā tika izdoti tikai latviešu oriģināldarbi. Iespēja savu darbu publicēt tika piedāvāta jebkuram latviešu autoram, kurš iesniedz savu darbu konkursā. 1999. gadā tika izsludināts pirmais “Lata romānu” konkurss. “Lata romānu” sērijas pirmais romāns ir „Enijas bize”, ko sarakstījis Vladimirs Kaijaks (1930–2013). Tas tika izdots 1999. gadā. Autore uzskata, ka šis romāns pieskaitāms pie tā sauktās “augstās” literatūras, kurā savdabīgi sapludināts vēsturiskais laiks un mistiska noskaņa.

„Lata romānu” konkurss ir oriģinālliteratūras konkurss ar mērķi izdot aktuālas, mākslinieciski augstvērtīgas, interesantas un vizuāli pievilcīgas grāmatas.¹² “Lata romānu” konkursa mērķi ir: ”Nodrošināt vienādus konkurences apstākļus visiem romānu rakstītājiem, kas raksta latviešu valodā; atrast un publicēt jaunu autoru literāros romānus; celt latviešu oriģinālliteratūras popularitāti un konkurētspēju Latvijas tirgū; nodrošināt ar visdažādāko paaudžu un dažādās Latvijas malās dzīvojošo autoru regulāru mākslinieciski kvalitatīvu literāro romānu publicēšanu “Latvijas Avīzē” un grāmatās.”¹³ Konkursā var piedalīties, ja autors uzrakstījis žanram atbilstošu darbu, kas vēl nav publicēts. Konkursa nolikumā teikts, ka “Lata romāni” paredzēti drukāšanai turpinājumos, tāpēc sižetam jābūt raitam, notikumiem jārisinās ātri un romāna tematikai jābūt ikvienam lasītājam labi saprotamai. Viens no galvenajiem vērtēšanas kritērijiem ir tematiskā aktualitāte. Formāts ir ierobežots: ne vairāk kā 350 000 datorsalikuma zīmju, ieskaitot atstarpes starp vārdiem. Romāns, kurš konkursā uzvarējis, tiek publicēts Latvijas avīzē, bet 12 labākie romāni (ieskaitot uzvarētāju) tiek izdoti “Lata romānu” sērijā. “Lata romānu” izdevumiem piemīt interesants fenomens, katrā izdotajā romānā anotācijās publicētas paša autora pārdomas par

¹² “Lata romānu” konkursa nolikums. [www.la.lv Pieejams: http://www.la.lv/wp-content/uploads/2014/12/Nolikums_Lata_konkurss_nolikums.pdf](http://www.la.lv/Pieejams: http://www.la.lv/wp-content/uploads/2014/12/Nolikums_Lata_konkurss_nolikums.pdf), 06.04.16.

¹³ “Lata romānu” konkursa nolikums. [www.la.lv Pieejams: http://www.la.lv/wp-content/uploads/2014/12/Nolikums_Lata_konkurss_nolikums.pdf](http://www.la.lv/Pieejams: http://www.la.lv/wp-content/uploads/2014/12/Nolikums_Lata_konkurss_nolikums.pdf), 06.04.16.

daiļdarbu, informācija par sevi vai intervija ar autoru. Tas palīdz izprast, kāpēc autors rakstījis konkrēto daiļdarbu. Romāni iespiesti brošētā veidā, izmantojot lētu papīru un krāsainus plāna kartona vākus vienotā noformējumā ar sērijas logo. Vidējais romānu metiens – 7000.

Romānus vērtē AS “Latvijas Avīze” izveidota komisija. Komisijas sastāvs gadu laikā mainījies, tajā parasti ir laikraksta un apgāda darbinieki, latviešu rakstnieki un literatūras vēsturnieki vai kritiķi. 2016. gada konkursa žūrijas locekļi: Monika Zīle (žurnāliste un rakstniece), Aivars Eipurs (dzejnieks, prozaīķis, literatūrkritiķis un publicists), Eva Mārtuža (dzejniece, prozaīķe, žurnāliste, redaktore, “Lata romānu” sērijas redaktore), Evija Veide (redaktore, izdevniecības “Lauku Avīze” direktore), Linda Kusiņa (žurnāliste, “Latvijas Avīzes” literatūras un citu kultūras jomu korespondente). Konkursam iesniegto manuskriptu skaits ir mainīgs, taču iekļaujas robežās no 30 līdz 50 manuskriptiem. Šobrīd “Lata romānu” konkursa moto ir “Latvijai – manai valstij – 100”. Evija Veide norādījusi, ka šajā sakarā no autoriem netiek gaidīts kas sevišķs, ar simtgadi saistīts, bet Monika Zīle piebilst: “Ja nu mēs gribam kādam līdzināties, es nosauktu Annu Brigaderi, Jāni Jaunsudrabiņu, Aīdu Niedru – rakstniekus, kuri ar dziļu mīlestību rakstījuši par savu laiku, par Latviju, kuru viņi vislabāk pazīst.”¹⁴

“Lata romānu” sērija ir daudzveidīga, jo tajā tiek publicēti visdažādākā rakstura darbi, galvenokārt saistīti ar noteiktiem žanriem: sadzīves romāni, mīlestības romāni, detektīvromāni, vēsturiska rakstura darbi. Tādējādi sērija spēj ieinteresēt lasītājus ar dažādām literārajām gaumēm. Romānus vienojošais faktors ir “Lata romānu” konkurss, kas visiem autoriem izvirza vienādus noteikumus. Šī ir vienīgā sērija Latvijā, kura tiek izdota ar tādu regularitāti. Sērijā romānus publicējuši 78 autori, kas pārstāv vairāk kā 40 profesijas. Visvairāk izdoti Egila Lukjanska romāni (14), nākošā aiz viņa ir Milda Geidāne (11), bet viņai seko Monika Zīle (9). Teju visiem Latvijas iedzīvotājiem pazīstams TV seriāls “Likteņa līdumnieki” (raidīts no 2003. līdz 2008. gadam), kura scenāriju Māra Svīre veidoja pēc sava vīra Vladimira Kaijaka tetraloģijas “Enijas bize” (1999), “Zem Marsa debesīm” (1999), “Nārбуļu dēli” (2000) un “Mantiniēki” (2002). Romāns “Zem Marsa debesīm” sasniedzis rekordlielu tirāžu sērijas ietvaros – 15 310 eksemplāri. Izdevniecības “Lauku Avīze” direktore Evija Veide atklāj: “Kopējā tirāža ir pārsniegusi miljonu un katras atsevišķas grāmatas metiens bija un ir augstāks par vidējo oriģinālliteratūras tirāžu Latvijā.”¹⁵ Lijas Brīdakas romāns “Melnās ogas” un Skaidrītes Gailītes romāns “Taureņa

¹⁴ Kusiņa, Linda. 3, 2, 1... “Lata romānu” konkurss ir atklāts! *Latvijas Avīze*. 2015, 20. novembris. 13. lpp.

¹⁵ Veide, Evija. “Lata romāni” – arī nākamgad ducis. *Kultūrzīmes*. 2014, 6. – 12. maijs. 6. lpp.

lidojums akmenī” saņēmuši Eduarda Veidenbauma literāro prēmiju, bet 2010. gadā, konkursā “Lielā lasītāju balva”, par visvairāk lasīto grāmatu Latvijas bibliotēkās ticis atzīts Monikas Zīles romāns “Pati sev māsa”.

Viedokļi par “Lata romāniem” mēdz būt pretēji – romānus vai nu liela, vai peļ. Guntis Berelis “Lata romānu” lasīšanas pieredzi salīdzinājis ar neērtības sajūtu, kāda pārņem, vērojot cilvēku, kurš, to nenojauzdams, vaicstās pie spoguļa. “Protams, interesanti. Protams, uzjautriņoši – visādas muļķības sarakstītas. Un arī mazliet neomulīgi: šie romāni taču rakstīti ar vislabākajiem nodomiem, bet sanākusi vienvienīga mērkaķošānās, turklāt publiska.”¹⁶ Berelis personiskas intereses vadīts tika lasījis 5 sērijas romānus, no kuriem četri bijuši detektīvi. Berelis apgalvo, ka pat pazīstamo rakstnieku pieredze nepalīdz radīt vērtīgus daiļdarbus, šie romāni drīzāk kalpo nevis izklaidei, bet smadzeņu notrulināšanai. Rezumējot, Berelis spriež: “Lasīju Lata romānus – un katrs atstāja apmēram šādu iespaidu: tekstā aprakstīts milzums notikumu, bet kāpēc tas viss izlikts uz papīra – nav saprotams. Varētu būt šie notikumi, varētu būt arī citi. Galu galā – varētu būt šīs grāmatas, bet varētu būt arī citas.”¹⁷ Rakstniece Guna Roze lasītājiem, kuri vēlas grāmatās ieraudzīt ko skaistu un vieglu, atbildējusi “Atvainojiet, bet Literatūras uzdevums nav mālēt naivistu bezvēstījuma ainiņas. Izpatīkot lasītājam, autors riskē saņemt kāvienu no tiem pašiem lasītājiem, ka viņa grāmatas var “pašķirstīt minūti un tad uz mūžīgiem laikiem nolikt atpakaļ”, jo viegli tapis sīrups taču ātri apšķebina.”¹⁸

Evija Veide, izdevniecības “Latvijas Avīze” vadītāja, aizstāv vieglo literatūru, minot, ka uztraucas, kur latviešu autorus aizvedīs nodalījums starp Literatūru un literatūru. Viņa raksturo “Lata romānus”: “Šī grāmatu virkne ir arī mūsu vēstures spogulis – tur sastopam dažādus laikus, notikumus, cilvēkus. Spēks rodas dažādībā, garšu daudzveidībā. Labā detektīvā. Humorpilnā dāmu romānā. Dzīvā vēsturiskajā romānā, kas savij leģendas ar cilvēku likteņiem. Būt populāram, lasītam, tulkotam nav nepieklājīgi. Par to nav jākaunas. Tāpat kā par apzīmējumu “Komercliteratūra”, kas nav lamuvārds.”¹⁹ “Lata romāni” ir tautā iemīļoti, tiem ir pastāvīgs lasītāju skaits. Valdis Veilands, “Latvijas Avīzes” direktors līdz 2006. gadam, atklāja uzzināto, ceļojot pa Latviju un tiekoties ar lasītājiem: “Daudzi cilvēki vienkārši grieza no avīzēm ārā “Lata romānu” lapas un lasīja tikai tad, kad visas bijušas sakrātas. Cēsu bibliotēkā “Lata romāni” bija tā “nolasīti”, ka

¹⁶ Berelis, Guntis. *Gunta Bereļa raksti*. Eraksti, 2004. 14. lpp.

¹⁷ Turpat, 15. lpp.

¹⁸ Veide, Evija. Alus vai sīrups. Kāds tam sakars ar literatūru? *Kultūrzīmes*. 2016, 19. – 25. janvāris. 2. lpp.

¹⁹ Veide, Evija. Alus vai sīrups. Kāds tam sakars ar literatūru? *Kultūrzīmes*. 2016, 19. – 25. janvāris. 2. lpp.

grāmatas tika caurdurtas un sasiestas ar stingru striķi, lai nejuktu ārā.”²⁰ “Lata romānu” autore Inguna Bauere uzskata: “Tiekoties ar lasītājiem, vienmēr izskan, ka “Lata romānus” lasa visvairāk, apgrozījums ir vislielākais – tātad ir pieprasījums. “Lata romāns” ir, tam ir jābūt, un tas lieliski pilda savu funkciju. Kādam var patikt vai nepatikt, ka tas tiek lasīts, bet tā ir, un mēs nevaram nevienam uzspiest savu gaumi un viedokli.”²¹

Latvijas bibliotēkās apgalvo, ka “Lata romāni” ir pieprasīti. Mazāk lasa igauņu un lietuviešu autorus, taču latviešu autoru sarakstītos darbus lasītāji izvēlas bieži. Sērijas mīļotāji interesējas par to, vai ir jau pieejami jaunākie “Lata romāni”. Dažādās Latvijas bibliotēkās populārākās “Lata romānu” grāmatas mēdz būt tās, kuru autori nāk no rajona, kurā bibliotēka atrodas, vai, grāmatas, kuras saistītas ar apvidu, tā piemēram, Vecpiebalgā visvairāk lasa Ingunas Baueres romānus, Jēkabpilī pieprasīts ir Māra Krūzes romāns “Jēkabpils reids”. Vecpiebalgas pagasta bibliotēkas vadītāja Dzidra Ješkina stāsta: “Ja runā par “Lata romānu”, tad nevar izcelt kādu vienu autoru. Mūsu lasītājiem patīk latviešu rakstnieki – kāds izvēlēsies romantisku grāmatu, cits dos priekšroku detektīvintrigai, taču sēriju lasa labprāt.”²² Salacgrīvas pilsētas bibliotēkas vadītāja Hedviga Inese Podziņa atklāj: “Mums populārākā ir sava rakstniece – Daina Avotiņa. Pēc viņas romāna ir izveidojusies rinda. Vienmēr pieprasītas un gaidītas ir Monikas Zīles grāmatas. Cilvēki ļoti iecienījuši “Lata romānu” sēriju.”²³

2016. gada AKKA/LAA ziņu numurā publicēts saraksts ar divdesmit visvairāk lasītājiem latviešu oriģinālprozas darbiem, starp kuriem ierindojas arī Ilzes Eņģeles romāns “Mazā Mis”. Sarakstā savu vietu ieņēmušas arī autore, kuru romāni savulaik izdoti arī “Lata romānu” sērijā: Daina Avotiņa, Dzintra Žuravska, Inga Jēruma, Monika Zīle un Skaidrīte Gailīte.

Šī pētījuma tēma saistīta ar mūsdienu Latvijas problēmu apzināšanu sērijas “Lata romāns” ietvaros. Evija Veide uzskata: “ “Lata romāns” ir tādi kā pieskārieni Latvijai noteiktā laika posmā. Sērija pastāv 15 gadus, un tas tomēr ir noteikts nogrieznis valsts dzīvē. Interesanti vērot, kādu šie romāni veidojuši priekšstatu par valsts dzīvi. Nesen dzirdēju kādu vēsturnieku pieminam, ka tautas balss, kas par laikmeta griežiem pavēsta caur daiļliteratūru, ir, iespējams, precīzāka par politiski angažētu rakstu presē vai vēstures

²⁰ Lāriņa, Daina. *Saruna ar Valdi Veilandu*. 2016. gada 20. aprīlī. Audioieraksts. Glabājas D. Lāriņas personiskajā arhīvā.

²¹ Kusiņa, Linda. “Lata romāns” kā laikmeta kardiogramma. *Kultūrzīmes*. 2014, 17. – 30. jūnijs. 4. lpp.

²² Turpat, 5. lpp.

²³ Šveicars, Raivis. “Kādas grāmatas ir pieprasītas novadu bibliotēkās?” www.la.lv. Pieejams: <http://www.la.lv/jo-planaka-gramata-jo-vairak-tai-lasitaju/>, 12. 05. 16.

annālēs. Literārā darbā ienāk dzīvīgums, jo rakstītājs piefiksējis notikumus tā, kā viņš tos redzējis, un ļoti bieži šis redzējums sakrīt ar lielas sabiedrības daļas domām.”²⁴ Triviālās literatūras specifika un “Lata romānu” sērijas iepazīšana liek secināt, ka daļa sērijas romānu attēlo mūsdienas un attiecīgi – mūsdienu Latvijas problemātiku.

²⁴ Kusiņa, Linda. “Lata romāns” kā laikmeta kardiogramma. *Kultūrzīmes*. 2014, 17. – 30. jūnijs. 4. lpp.

2. TRIVIĀLĀS LITERATŪRAS SPECIFIKA

Termins triviāls cēlies no latīņu valodas vārda “trivialis” (krustceļos atrodams, parasts, ikdienišķs). Par triviālo literatūru pieņemts uzskatīt vienkāršu, visiem saprotamu, populāru literatūru. Interesanti, ka latīniski viens no vārda “populāris” skaidrojumiem vēsta – tautā iecienīts. Triviālā literatūra vienkāršotā, klišejiskā un pat banālā veidā aplūko tādas “mūžīgās” tēmas kā mīlestība, nāve, ciešanas, piedzīvojumi, karš, noziegumi – tēmas, kuras ir aktuālas attiecīgajā laikā. Tā ietver sevī detektīvromānus, mīlestības romānus, zinātnisko fantastiku, romānus. Pēc Bereļa vārdiem tie ir romāni, “kas apzīmogoti ar spārnoto saukli: izlasi un izmet!”²⁵ Viņš uzskata, ka triviālā literatūra ir “teksts, kas dzimis savā laikā, paredzēts savam laikam un, laikam ritot, pazudīs vēstures aizkrāsnē.”²⁶ Bereļa viedoklim var piekrist, bet, ņemot vērā lasītāju pozitīvo attieksmi pret “Lata romānu” sēriju, var arī nepiekrist. Triviālā literatūra nodarbojas ar klišejisku tēmu reproducēšanu. Triviālo literatūru literatūrzinātnieki interpretē dažādi – no vienas puses tā ir ātri patērējama lasāmviela, taču arī šai ziņā tā nav atdalīta ar nepārkāpjamu robežu no Literatūras, tā var pārņemt un potenciāli izmantot rakstnieku jaunieviešumus, kā arī reflektēt par literatūras tradīciju. Savukārt sērijas romānu popularitāte no literatūrsocioloģiskā skatupunkta ļauj ieraudzīt lasītāju gaumi un literatūras „patērēšanas” funkcijas.

²⁵ Berelis, Guntis. Guntis runā ar Bereli III par triviālām būšanām. *Karogs*. 1995, 1. decembris, 133.lpp.

²⁶ Turpat, 138.lpp.

2.1. Triviālā literatūra angļu literatūrzinātnē

Angļu valodā triviālā literatūras apzīmēšanai tiek lietoti tādi termini kā “formulaic literature” un “pulp fiction”, arī termins “romance literature” ir attiecināms uz triviālo literatūru. Termina “formulaic literature” tulkojums ir “formulu literatūra”. Šis termins tiek attiecināts uz populāro un tautas literatūru (folkloru). Tautas literatūrā šīs dažādās formulas parādās, piemēram, kā teiku variācijas (piemēram, latviešiem vai katrā teikā par baznīcu celšanu minēts velns, kurš to, ko cilvēki pa dienu uzcēlušī, naktī jaucis nost) vai pasakas, kas bieži sākas ar vārdiem “reiz sense nos laikos”. Formulas ir dažādos līmeņos (sižeta, valodas u.c.). Tautas kultūrā formulām ir liels spēks, jo sākotnēji nostāsti, pasakas, teikas un tautas dziesmas attīstījās mutiski, tika nodotas no paaudzes paaudzē, un tikai vēlāk tika apkopotas un pierakstītas. Lai spētu atcerēties lielu daudzumu informācijas, tika pielietotas formulas.

Populārajā literatūrā termins “formulu literatūra” tiek saprasts kā žanrs, kurā ietilpst tādi literārie darbi, kuru literārie elementi (sižeta līnija, personāži, vide, stils) ir tik līdzīgi, ka šķiet, autors ir sekojis kādai iepriekš pieņemtai formulai jeb shēmai. Šai līdzībai jābūt tik pamanāmai, ka lasītājam var rasties atpazīstamības sajūta, ka viņš šo darbu lasījis jau iepriekš, un tas var šķist neoriģināls un paredzams. Džons Kavelti formulu definē šādi: “Tā ir vairāku specifisku kultūras paražu kombinācija vai sintēze ar universālu stāsta formu vai arhetipu. Daudzas reizes atkārtojot formulu, tā kļūst par tradicionālo veidu, kurā tēli, simboli, mīti un tēmas tiek reprezentēti, un no tiem attiecīgi var tikt mainītas kolektīvās fantāzijas.”²⁷ Džerijs Havthorns secina, ka formulas elements iekļauj sevī ideoloģisku elementu, kas tiek asociēts ar stereotipu, tas nozīmē, ka lasītājs vai televīzijas skatītājs, kurš sastopas ar pazīstamu formulu, nejūt nepieciešamību konfrontēt problēmu, bet samierinās ar jau sagatavoto “patiesību”, to nepārbaudot.

Termins “pulp fiction” (angļu „pulp” – celuloze) cēlies no lētākā papīra, kurš tiek ražots no celulozes, uz kura tika drukātas grāmatas. Šāda veida grāmatas tika sauktas arī “chapbooks”, kas ir saīsinājums vārdiem angļu valodā – lētas grāmatas. Šīs grāmatas pārdevēji tirgoja uz ielām. 1860. gados ASV izdotie “Dime Book” romāni tika saukti “dime novels” (desmitcentu monētas romāni). Lielbritānijā līdzīgi “Dime Book” sērijas romāniem bija šausmu stāstu sērija “penny dreadful” (penija šausmu romāni). “Mūsdienu

²⁷ Hawthorn Jeremy. *A Glossary of Contemporary Literary Theory*. Arnold, 2000. 127.lpp.

“pulp fiction” sējumi tiek saukti “paperbacks” vai “paperback novels” (brošētie romāni, romāni papīra vākos), bet tā kā mūsdienās daudzas grāmatas tiek izdotas mīkstajos papīra vākos, tiek nodalīti “pulp paperbacks” un “quality paperbacks” (kvalitatīvie romāni mīkstajos vākos).”²⁸

Termina “romance literature” tulkojums ir romantiskā literatūra, to mēdz saukt arī par sieviešu literatūru. Romāni rakstīti “elpu aizsītošā, ārkārtīgi emocionālā stilā, kas pilns ar manierismiem, piemēram, pārlietu biežs īpašības vārdu lietojums. Šāda veida romāni bieži tiek saukti par izbēgšanas literatūru, jo tie ļauj lasītājam uz brīdi aizmirst par ikdienas rūpēm. Tie ir arī formulu stāsti, kuru sižeti ir samērā neatšķirami.”²⁹ Sieviešu literatūra stāsta par mīlestību starp stereotipiskiem tēliem, kuri atrodas idealizētās situācijās. “Romance literature” auditorija ir sievietes, kuras lasa šos romānus, lai atpūstos no ikdienas raizēm, iztēlojoties sevi idealizētajās romānu situācijās.

2.2. Triviālā literatūra vācu literatūrzinātnē

Latviešu valodā termins triviālā literatūra, acīmredzot, nācis no vācu valodas vārda “Trivialliteratur”. Vāciski tiek lietots arī līdzīgs nosaukums angļu valodas vārdiem “formulaic literature” – “Schemaliteratur” jeb shēmu literatūra. Triviālā literatūra pēc literārajām vērtībām, izdošanas un izplatīšanas metodēm, un lasītāju publikas atšķiras no citiem literatūras žanriem. Vācieši tās definē kā estētiski un morāli tukšas grāmatas, kuras ražo masām, ar galveno mērķi pēc iespējas vairāk nopelnīt. Triviālajam romānam raksturīgi shematisks, klišejs, kā arī sentimentāls sižets, kas pēc vairākiem konfliktiem tiek laimīgi atrisināts. Triviālos romānus tirgo kioskos. Tā kā tās ir neliela formāta grāmatas un tiek drukātas uz lēta papīra, vācieši šīs grāmatas dēvē par “Heftrömane” (burtnīcu romāni) vai arī “Taschenbücher” (kabatas grāmatiņa).

Vilperts Gero raksta, ka triviālo literatūru “literārās aprindas smagi kritizē, jo tai vienmēr ir laimīgas beigas, tā ir viegli lasāma, tai ir vienkāršs sižets bez īpašām varoņu problēmām vai traģēdijām. Šajās grāmatās vairāk fokusējas uz tā dēvēto “Sapņu zemi”, kurā pastāv tikai laime, mīlestība un bagātība, tas spēcīgi kontrastē ar reālo pasauli.”³⁰

²⁸ Turco Lewis. *The Book of Literary Terms*. University Press of New England, 1999. 66.lpp

²⁹ The Book of Literary Terms, 66.lpp.

³⁰ Wilpert Gero. *Sachwörterbuch der Literatur*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 2001. 851.lpp.

Pirmās triviālās literatūras iezīmes vērojamas jau 15. gadsimtā, jo tajā laikā bija nepieciešams reliģiskos sižetus pasniegt tā, lai jebkuram tie būtu labi saprotami, taču uzplaucis šis žanrs ir 18. gadsimtā. Triviālās literatūras priekšteči ir 18. gadsimta piedzīvojumu romāni, bruņinieku romāni, laupītāju romāni un gotiskie romāni, kā arī 19. gadsimta franču feļetoni (Feuilleton), tā sauktie “istabeņu romāni” un “patrepes romāni” (Hintertreppenromane). Vilperts Gero uzskata, ka “triviālā literatūra ir 20. gadsimta masu literatūras fenomens.”³¹ Ap 1910. gadiem, mijiedarbojoties iepriekš nosauktajiem romānu veidiem, veidojas masu literatūras romāni – triviālie romāni. 1960. un 1970. gados šie romāni piedalījās popārta kustības stimulēšanā. Vilperts Gero spriež, ka sociologi triviālo literatūru identificē kā lasītāju publikas sociālo modeļu, neapmierināto vajadzību un kopējo masu sapņu atspoguļotāju. Tā ietekmē arī gaumes veidošanos un maiņu. Vilperts Gero atklāj, ka “etnogrāfi uzskata, ka triviālā literatūra ir papildinājums tādām mutiskajām tautas tradīcijām kā pasakas, un atklāja tajā nogulsnes jauniem ikdienas mītiem. Pedagoģija izmanto šo literatūru kā piemēru “sliktai” literatūrai, pētot tās negatīvo ietekmi uz jauniešiem.”³² Vācu literatūrzinātnieki triviālo literatūru klasiski iedala mīlas romānos un piedzīvojumu romānos, 20. gs. literatūrā vērojams plašāks sazarojums.

2.3. Triviālā literatūra latviešu literatūrzinātnē

No latviešu literatūras sākuma laika līdzās tā sauktajai “augstajai” jeb “nopietnajai literatūrai” top literatūra, kas paredzēta izklaidei. Ap 1880. gadiem, kad sāka attīstīties latviešu daiļliteratūra, arī triviālā literatūra izplatījās lielos apmēros, jo latviešu lasītāji vēl nešķiroja, cik konkrētais darbs ir literāri kvalitatīvs. Pie lasītājiem nonāca gan pašmāju, gan tulkota ārzemju triviālā literatūra. Plaši izplatītas bija Anša Leitāna tulkotās un lokalizētās grāmatas, kā arī Mārtiņa Lapas u.c. brīvi tulkotie garie sensāciju romāni un zviedru rakstnieces Emilijas Flīgares-Karlēnes romāni. Senākā posmā triviālā literatūra veidoja alternatīvu garīgajai literatūrai un, pateicoties tai, veidojās pirmie latviešu zemnieku lasīšanas paradumi un gaume, kā arī tā ietekmēja tos autorus, kas sāka radīt latviešu daiļliteratūru 19. gadsimta otrajā pusē. Latviešu literatūrzinātnē triviālajai literatūrai pievērsta maza uzmanība.

³¹ Turpat

³² Wilpert Gero. *Sachwörterbuch der Literatur*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 2001. 852.lpp.

Jāzeps Baltinavietis vienā no retajiem rakstiem, kas veltīts triviālās literatūras problemātikai norāda, ka lubu literatūrai ir dažādas terminoloģijas iespējas, piemēram, lasāmviela, vieglā lektūra, kičliteratūra, triviālā literatūra. Viņš norāda, ka acīmredzot, ir tāds lasītāju kopums, kurš alkst pēc viegli uztveramas, abstraktas lasāmvielas. Baltinavietis pauž viedokli, ka šāda literatūra degradē cilvēku, jo liek lasītājam sevi identificēt ar cietējiem varoņiem, kā rezultātā lasītājs noslēdz savu apziņas loku un kļūst pasīvs. “Var jau būt, ka ir nepieciešams atsevišķs žanrs ar didaktikas piedevu, kā vieglākai patērēšanai būtu vēlams ass un spraigs sižets, labi daudz sentimenta un tā tālāk, un, ja autori apzinātos savas produkcijas mērķus, tad tai būtu zināma loma un arī noietu varētu organizēt mērķtiecīgāk. Tomēr jāatzīst, ka “lubu literatūras” eksistence ir esošais, bet tā nekādā gadījumā nav vēlamais.”³³

Guntis Berelis atzīst, ka “triviālā literatūra spējīga iespaidot *nopietno* literatūru vismaz tikpat daudz, cik *nopietnā* – triviālo.”³⁴ Laikam ejot triviālā literatūra ir saplūdusi ar, tā saukto, nopietno jeb profesionālo literatūru. “Savulaik intelektuālās literatūras atklājumi pēc pārdesmit gadiem pārgāja triviālās literatūras arsenālā, turpretī patlaban intelektuālā literatūrā ja vien vēl var runāt par tādas pastāvēšanu – labprāt izmanto gluži lubenieciskus paņēmienus.”³⁵

Guntis Berelis uzskata, ka “triviālā literatūra ir tirgus prece. Un mazā valstī tā nespēj attīstīties tā vienkāršā iemesla dēļ, ka nav un nebūs nekādas triviālās literatūras ražošanas industrijas, kāda ir, teiksim ASV vai Francijā. Pie mums nav tā pamata, uz kura varētu balstīties patiesi profesionāla un kvalitatīva triviālā literatūra.”³⁶ Latviešu valodā triviālo literatūru aplūkojuši tikai atsevišķi autori (Jāzeps Baltinavietis, Guntis Berelis, Guna Roze, Evija Veide) citu ar literatūru saistītu problēmu ietvarā.

“Nopietnā” un triviālā literatūra veidojas kā divas savstarpēji saistītas un nesaistītas literatūras daļas. “Nopietnā” literatūra mēģina aptvert sava laika problēmas novatoriski (radīt jauna veida varoņus un problēmu risinājumus), bet triviālā literatūra atspoguļo sava laika priekšstatus (sagaidāmo), tā veicina lasītāju – patērētāju, nevis, kā “nopietnā” literatūra, lasītāju – problēmu pētnieku. „Nopietnā” literatūra tiecas apgūt jauno problēmu lauku, savukārt triviālā literatūra izmanto iepriekš uzkrātus priekšstatus un tos nostiprina, veidojot stereotipus. Triviālā literatūra sastāv no pretnostatījumiem, piemēram “labs” un “slikts”, “skaists” un “neglīts”, “gudrs” un “dumjš”.

³³ Baltinavietis, Jāzeps. Literatūra spoguļa priekšā. *Karogs*. 1976, 1.septembris, 137.lpp.

³⁴ Berelis, Guntis. Guntis runā ar Bereli III par triviālām būšanām. *Karogs*. 1995, 1. decembris, 135.lpp.

³⁵ Berelis, Guntis. Starp varoņu un ākstu pieminekļiem. *Karogs*. 1993, 1. novembris, 145.lpp.

³⁶ Berelis, Guntis. Guntis runā ar Bereli III par triviālām būšanām. *Karogs*. 1995, 1. decembris, 134. lpp.

“Lata romānu” autoriem tiek uzstādīti konkrēti noteikumi: noteikts apjoms, sižetam jāattīstās raiti, daiļdarbam jābūt viegli uztveramam. “Lata romānu” konkursa noteikumi stimulē trivialitāti. Arī daudzi autori ir „autodidakti” – tie romānus sākuši rakstīt romāna konkursa ietekmē vai iesūtījuši darbus, kuros vēlējušies pastāstīt par dzīvi literatūras formā. Daži no tiem – publicējuši darbus tikai šajā romānu sērijā. Sižets, tā attīstība un problēmu risinājumi mēdz būt banāli un klišejiski. Romāniem parasti ir laimīgas beigas. Gandrīz katrā no pētītajiem romāniem bija atrodamas drukas kļūdas. Romāniem ir “kabatas formāts”, tie tiek iesieti papīra vākos, izdoti uz vienkārša papīra, reizēm druka ir miglaina un tie tiek ilustrēti. Romānu cena sākotnēji bija viens lats, bet vēlāk inflācijas rezultātā to nācās pacelt nedaudz augstāku. Šobrīd romāni maksā aptuveni trīs eiro. Helmars Rudzītis lēto romānu sērijā fokusējās uz vērtīgiem tulkotiem un tobrīd atzītiem darbiem vai darbiem, kuri saistījās ar zināmu skandalozitāti, oriģinālliteratūrai veltot salīdzinoši mazāku uzmanību, turpretī “Latvijas Avīze” “Lata romānu” sērijā fokusējas uz oriģinālliteratūru un tiecas saglabāt saikni ar “augsto” literatūru. Iecerē “Lata romāni” saistīti ar “augsto” literatūru, savukārt realizācijā – ar triviālo, tiecoties piesaistīt plašāku lasītāju loku. Mārketinga vairāk saistīts ar lauku iedzīvotājiem, kuri abonē „Latvijas Avīzi”, tiecas meklēt literatūrā atpazīstamo un zināmo, kā arī izmanto literatūru laika kavēklīm.

3. MŪSDIENU LATVIJAS PROBLĒMU ATSPUGUĻOJUMS “LATA ROMĀNU” SĒRIJĀ

Šajā nodaļā aplūkota triviālās literatūras saikne ar savu laiku – lasītājam atpazīstamo. Romāni vēsta par dažādām tēmām un sižeta norises laiks ir atšķirīgs (tomēr notiek mūsdienās), tādēļ nodaļu ievada īsas romānu anotācijas. Romāni (arī apakšnodaļās) virknēti secīgi, balstoties uz to izdošanas gadu.

Ingūnas Baueres (dz. 1960) romāns “Sauc mani sniegā” (2004) stāsta par cilvēku dzīvēm un attiecību līkločiem, pārsvarā aprakstītās attiecības izveidojušās negatīvas vai izjukušas dažādu apstākļu dēļ. Aprakstītos tēlus vieno starppilsētu autobuss, kas dodas ceļā uz Rīgu. Arī autores romāns “Nabassaite” (2005) risina attiecību problemātiku. Romāna centrā ir ģimene, kura sen ir izjukusi, un tas iesaistītos cilvēkus ietekmē ilglaicīgi.

Veltas Kaltiņas (dz. 1931) romāna “Savvaļas ganības” (2005) galvenie varoņi ir korumpēts politiķis un viņa sieva mākslas zinātniece. Abu vainas dēļ mirst viņu kopīgais dēls, kas pāra attiecības galēji sabojā. Otrā sižeta līnija vēsta par mākslinieci Dzelzīti, kas dzīvo jūrmalā un audzina savu dēlu un ir saistīta ar romāna taisnības cīnītāju Bakenbaueru. Romāna centrā ir krāpšanās ar naudu, dokumentiem un privātīpašumu.

Andra Puriņa (dz. 1950) romāns “Auss no debesīm” (2005) ir kriminālromāns. Tajā vairāku pensionāru rokās netīšām nonāk nogriezta cilvēka auss ļipiņa. Auss atradēji izlemj neziņot par notikušo policijai un paši atrisināt šo noslēpumu.

Aijas Zujas (dz. 1972) romāna “Šovs” (2006) darbība notiek kādā pamestā Igaunijas nostūrī. Uz turieni nosūtīti maz pazīstami vai pavisam nepazīstami radinieki, kuriem piesolīta daļa no miljona, ja tie izturēs pamestajā vietā pusgadu. Romāns risina tēlu savstarpējo attiecību problēmas.

Ingūnas Baueres romānā “Vai tiešām truša dēļ” (2007) satiekas 25 gadus neredzējušies klasesbiedri. Gandrīz visi izrādās saistīti ar toreizējo klases barvedi Raivo, kurš vakarā sākumā visu acu priekšā saļimst un tiek aizgādāts uz slimnīcu. Tā kā ārā plosās negaiss, pārējie ar vieglajām mašīnām netiek prom, tādēļ visi ir spiesti saņemties un gaidīt rītu. Tikmēr bijušie klasesbiedri sarunājas par savām dzīvēm un to, kas tajās noticis pēdējos 25 gados.

Andra Bergmaņa (1945–2009) romāns “Solveiga un Diogēns” (2008) stāsta par neparastu pāri un abu kopīgo draudzeni. Romāns dalās trīs daļās: pāra iepazīšanās un

kāzas; draudzenes pašnāvība un bēres; sievas centieni uzzināt, kādēļ draudzene padarījusi sev galu.

Lindas Šmites (dz. 1970) romāns “KrustCEĻInieki” (2009) ir par kādu sievieti Irmgardi, kura iepriecējusies Egļu ģimenē. “Egļukalnos” vienmēr valdījusi sievasmātes kārtība, kuras dēļ izjauktas vairāku cilvēku dzīves: Irmgardes vīrs aizgājis pie citas sievietes, viņa jaunākā brāļa sieva izdarījusi pašnāvību, jaunākais brālis, nespēdams to paciest, no sērām nonīcis un miris, Irmgardes vīra īstais tēvs padzīts no mājas. Irmgarde balansē starp savu dzīvi un tās problēmām, un savu klientu, pansionāta iemītnieku, dzīvēm un to problēmām.

Mairitas (dz. 1964) romāns “Eņģelis no Kļavu ielas” (2010) risina attiecību problemātiku starp dažādu paaudžu pārstāvjiem. Romāna galvenā varone Anda ir dzīves gudra sieviete, kura palīdz sev tuviem cilvēkiem risināt viņu problēmas.

Jāņa Mauliņa (1933–2009) romānā “Burve” (2010) vēstīts par kādu ģimeni, kura zaudējusi māti un zinātnieku kolektīvu. Pēc sievas nāves vīru piemeklēja depresija, viņa bērni pierunāja vīrieti apmeklēt psihologu, kurš atklāja, ka šo vīrieti un viņa sievu saistījusi neparasti spēcīga saikne, kas būtu izpētes vērtā. Zinātnieki sāk pētīt šo fenomenu. Šis pētījums satuvina Leonīda ģimeni.

Lindas Šmites romānā “Ar māju plecos” (2010) stāstīts par ģimeni (tēvs, divi bērni, vecvecāki), kas dzīvo lauku viensētā. Tēvs ir amatnieks un veido dažādus skaistus koka izstrādājumus, ar ko vēlāk kļūst slavens. Autore aktualizē dzimtenes un māju problemātiku. Viņa satraucas par to, ka latvieši kļūst arvien mazāk, izceļo uz ārzemēm un par savu tautību nelepojas. Šis romāns uzsver māju, to sajūtas un ģimenes nozīmību.

Ievas Bonderes romāns “Irbes skarbās māsas” (2011) ir par ģimeni, kurā sievietei ir trīs meitas, katra no cita vīrieša, kas raksturoti kā trīs sievietes lielās mūža mīlestības, kas nākušas viena pēc otras. Visas četras ģimenes locekles ir ļoti tuvas, rūpējas cita par citu un kopīgi risina problēmas.

Maijas Pohodņevas (dz. 1974) un Modra Pelša romāns “Nedzeniet pēdas snaiperim” (2011) stāsta par negēļiem. Snaipere veic pasūtījuma slepkavības un nogalina dažādus negēļus. Savukārt policists ar kolēģiem dzen pēdas šai sievietei, taču romāna beigās snaipere tomēr aizmūk.

Leldes Stumbres (dz. 1952) romāna “Vasaras svelme” (2011) galvenā varone Erta dzīvo laukos, kur kopj saimniecību un apsaimnieko pirti, kas tiek izīrēta atpūtniekiem. Viņas dzīvē atgriežas jaunības dienu mīlestība, un aicina Ertu sev līdzi, ceļot pa pasauli. Ertai nākas pieņemt vairākus sarežģītus lēmumus un izvērtēt savas prioritātes.

Ilzes Eņģeles (dz. 1974) romāna “Kāzu tiešraide” (2012) varone Enviija strādā kādā TV kanālā, kurš veido šovu, kura noslēgumā šova pāri apprecas tiešajā ēterā. Romānā attēlotas interesantas personības, kurām romāna sižeta līnija ļauj pilnībā atklāties. Romānā spēcīgi jūtama ekonomiskās krīzes klātesamība.

Margaritas Grietēnas (dz. 1943) romāns “Nāve Londonā” (2012) stāsta par divu latviešu piedzīvojumiem Lielbritānijā. Viena no tām ir deputāte no Latvijas, kas cenšas aģitēt Lielbritānijā dzīvojošos latviešus, lai tie vēlēšanās balsotu par viņas dibināto partiju. Savukārt otrai sievietei braucienu uz Londonu uzdāvinājis draugs. Romāna gaitā atklājas, ka kāds mēģina deputātes kundzi nogalināt. Paralēli šim sižetam tiek risināts otrs, kurā stāstīts par Latvijas narkodīleriem. Minēts arī korumpēts politiķis, kurš cīnās pret deputāti par varu Latvijā.

Maijas Krekles romāna “Brisele. Tu. Brisele. Es.” (2012) darbība risinās Briselē. Romāns ir sievieti un vīrieti. Latviešu sieviete, atgriežoties no ceļojuma, nokavē savu lidmašīnu un netiek vairs tālāk. Latviešu vīrietis, Eiropas Savienības darbinieks, sastop sievieti lidostā un piedāvā viņai savu palīdzību. Turpmāko pāris dienu laikā abi iemīlas, seko dažādi sarežģījumi, bet beigās abi paliek kopā.

Linda Šmite, romāna “Liedaga bērni” (2012) autore, ir skolotāja. Romānā viņa dalījies ar savām pārdomām par skolotāja lomu un pienākumiem, kā arī ar pārdomām par mūsdienu bērnu dabu. Romāns stāsta par piektās klases skolnieci Marīnu, kurai vectēvs stāstījis stāstus par Dzintara kalnu. To meitene piemin kādā literatūras stundā, kā rezultātā klasesbiedri viņu sāk uzskatīt par traku, taču viņi arī ir noticējuši tam, ka Dzintara kalns tiešām eksistē. Autore demonstrē mūsdienu bērnu nežēlību.

Maijas Pohodņevas un Modra Pelša romāns “Tumsas inversija” (2013) ir turpinājums autoru romānam “Nedzeniet pēdas snaiperim”. Tajā turpina darboties policists Kadiķis un snaipere. Šajā romānā autori iepazīstina mūs ar snaiperes Annas personību. Apstākļu sakritības dēļ policistam un snaiperi nākas sadarboties filmas par latviešu strādnieku darba meklēšanas pieredzi Lielbritānijā veidošanā. Romāna gaitā abi uzzina otra patieso identitāti.

Gunāra Tirzīša romānā “Kur mājvieta mana...” (2013) vēstīts par zinātnieku, kas Padomju laikus pavadījis Maskavā, bet pēc PSRS sabrukšanas atgriežas Latvijā, kur ir problēmas ar darba iegūšanu un labu atalgojumu. Romāns stāsta par to, kā šis vīrietis ar savu sievu risina savas problēmas un iekārto savu dzīvi Latvijā.

Māra Krūzes romānā “Jēkabpils reids” (2014) ir par laupīšanu, kura norisinājās Jēkabpilī 2011. gadā. Autors šo patieso notikumu savienojis ar savu fantāziju un radījis šo

romānu. Tajā iesaistīta kādas Jēkabpils skolas fizikas skolotāja, skolotājas topošais audzēknis un viņa tēvs, kā arī vairāki krāpnieki un policisti, kas izmanto savu dienesta pakāpi, lai veiktu noziegumus.

Izvēloties pētāmos romānus, iepazīstoties ar autora pēcvārdu un pārlapojot tos, tika veidota klasifikācija. Romāni pēc atbilstības savam laikam, tika iedalīti četrās kategorijās: atbilst (40), drīzāk atbilst (25), drīzāk neatbilst (20), neatbilst (28). Septiņi cittautu autoru darbi netika klasificēti. Analīzei izvēlēti 23 tipoloģiski spilgtākie piemēri. Empīriski vērojumi apliecina, ka plašāka analīze var dot variatīvu daudzveidību, taču pamatiezīmes ir līdzīgas.

Visus pētītos romānus vieno tas, ka tajos parādās līdzīgas problēmas, kuras tiks aplūkotas turpmākajās apakšnodaļās. Nākamās apakšnodaļas pētījumā kārtotas secīgi, balstoties uz to, cik aktuāla (cik daudzos romānos pieminēta) konkrētā problēma ir pētītajos romānos: “Finansiālo grūtību problemātika”, “Attiecību problemātika”, “Moderno tehnoloģiju problemātika”, “PSRS problemātika”, “Alkoholisma problemātika” un “Lauku vides pamestības problemātika”.

3.1. Finansiālo grūtību motīvs

“Latvijas Avīzes” “Lata romānu” sērijā atspoguļotas dažādas problēmas, kas saistītas ar finansiālo situāciju valstī. Latvija vēl joprojām atkopjas pēc pēdējās pārciestās finanšu krīzes (~ 2007. līdz 2010. gads), kā arī iepriekšējām finanšu krīzēm (piemēram, valūtas maiņa 1990. gados). “Lata romānos” tiek atspoguļotas finansiālās grūtības, kuras piedzīvo cilvēki, attieksme pret tām, kā arī to sekas.

Finansiālo grūtību motīvs: 1) raksturo situāciju (attēlo apstākļus, kas saistīti ar konkrēto situāciju) – Andris Puriņš “Auss no debesīm”, Aija Zuja “Šovs”, Inguna Bauere “Vai tiešām truša dēļ”, Linda Šmite “KrustCEĻInieki”, Mairita “Eņģelis no Kļavu ielas”, Jānis Mauliņš “Burve”, Maija Pohodņeva un Modris Pelsis “Nedzeniet pēdas snaiperim”, Margarita Grietēna “Nāve Londonā”, Ilzes Eņģele “Kāzu tiešraide”, Māris Krūze “Jēkabpils reids”; 2) ir refleksija (kāds no tēliem spriež par situāciju) – Ausma Gavare “Meža strazda dziesma”, Maija Pohodņeva un Modris Pelsis “Tumsas inversija”, Ieva Bondere “Irbes skarbās māsas”, Maija Krekle “Brisele. Tu. Brisele. Es”

Andra Puriņa romānā “Auss no debesīm” (2005) politiķis sarunā ar potenciālo vēlētāju atspoguļo situāciju zinātnē: “Mēs labi zinām situāciju zinātnē. Stāvoklis ir katastrofāls – viens no zemākajiem finansējumiem Eiropā. Tas ir izsmiekls!”³⁷

Ausmas Gavares romāna “Meža strazda dziesma” (2006) galvenais varonis prāto par to, ka zemnieki atkarīgi no ražas, kas savukārt atkarīga no laikapstākļiem, tādēļ nonāca pie secinājuma: “Cik grūti laukos nāca nauda, to Jorens izprata tikai tagad.”³⁸ Jāņa Mauliņa romānā “Burve” (2010) finanšu problēmas skartas saistībā ar zinātnes jautājumiem: “Jūs zināt, kāds valstī finansiālais stāvoklis? Grupai draud slēgšana līdzekļu trūkuma dēļ, bet jūsu aparātists pēkšņi iegādājas jaunu dārgu mobilo telefonu un prasa apmaksāt.”³⁹ Raksturota valstī valdošā situācija: “Protams, arī jauno grupa saprata, ka valstī krīze, arī pasaules saimnieciskā dzīve apsīkst, kritiski apsprieda steigā pieņemtos likumus par pievienotās vērtības nodokļa palielināšanu, par visiem vienādu izdevumu samazinājumu, kas šķita aplami. Viņuprāt, vajadzēja stimulēt ražošanu ar jaunumu ieviešanu, atbalstot zinātni, kā darīja citās Eiropas valstīs, cīnoties ar krīzi.”⁴⁰ Romānā aprakstītās ģimenes

³⁷ Puriņš, Andris. *Auss no debesīm*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2005. 161. lpp.

³⁸ Gavare, Ausma. *Meža strazda dziesma*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2006. 51. lpp.

³⁹ Mauliņš, Jānis. *Burve*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 8. lpp.

⁴⁰ Turpat, 9. lpp.

galva "Treknajos gados" nopelnījis daudz naudas, kas glabājas ārzemju kontos. Krīzes laikā viņš nolemj šo naudu ieguldīt zinātnes attīstībā.

Aijas Zujas romānā "Šovs" (2006) stāstīts par Pontāgu ģimeni. Kara laikā viņu attāls radnieks emigrējis uz ASV, kļuvis tur bagāts un tagad vēlas dāvināt saviem radiem iespēju tikt pie miljona, ja tie izturēs pārbaudi. "Jūs droši vien ne reizi televīzijā esat redzējuši realitātes šovus? Tātad pārbaude būs kaut kas līdzīgs šovam. Būs jādodas uz neapdzīvotu vietu un tur jānodzīvo seši mēneši bez visām civilizācijas ērtībām. Tie, kas neaizmuks prom, arī saņems naudu."⁴¹ Uzdevuma izpildes laikā, katrs no šova dalībniekiem prātoja, ko iesākt ar saņemto naudu. Viens no varoņiem sprieda par viesnīcas iegādi Grieķijā: "Varēsi katru dienu peldēties siltajā Vidusjūrā. No Latvijas taču visi mūk prom. Vai tad tu nezini, cik mūsējo strādā Īrijā?"⁴²

Inguna Bauere romānā "Vai tiešām truša dēļ" (2007) finanšu problēmas pieminējusi vairākkārt. Klasesbiedri salidojumā stāsta pārējiem katrs savu dzīves stāstu, un vairākkārt vienojas vairs nerunāt par naudu, jo lielākajai daļai klātesošo ar to ir problēmas. Stāstīts, cik grūti iztikt ir laukos: "A tu ko domāji? Ka mums viegli iet, naudiņa no gaisa krīt klēpī? Nekā, mīļā, lauku saimniecībā strādājot, pie dižas bagātības vis netiksi. Raujamies vaiga sviedros no rīta līdz vakaram. Aivars vispār kļuvis par visstākos melnstrādnieku. Es pa dienu savā kabinetā smalki laboju zobus, vakaros nometu balto halātu un prom uz kūti pie lopiem. Vai tas ir normāli? Atvaļinājumu gaidu kā katorgu, ņemu pa diviem lāgiem, lai tieku ar ravēšanā kārtībā."⁴³ Viens no klasesbiedriem pārējiem stāstīja savu pieredzi darbā ārzemēs. "Naudiņa nezīn kāpēc nevis krājās, bet strauji gāja mazumā – sievai vajag to, bērniem šito, cenas kāpj, bet algas paliek uz vietas. Izlēmu doties peļņā uz ārzemēm. Pieteicos kaut kādā kantorī, kur vervēja strādniekus. Diemžēl atkal veiksmē man parādīja pigu – tas kantoris izrādījās žuļiku banda."⁴⁴ Klasesbiedriem varēja izveidoties diskusija saistībā ar ekonomiskās emigrācijas tēmu: "Kādu brīdi runājām viens caur otru. Pieredze šai jautājumā, proti, peļņas darbos ārvalstīs, lai cik dīvaini, atradās visiem. Katram kāds paziņa, draugs vai radnieks strādāja ārzemēs. "Latvijai savus cilvēkus nevajag," diskusijas noslēgumā skumji secināja Zaiga."⁴⁵

Mairitas romānā "Eņģelis no Kļavu ielas" (2010) galvenās varones ģimene raksturota kā daudzas citas vidējā sociālā slāņa ģimenes Latvijā – pēc finanšu krīzes

⁴¹ Zujā, Aija. *Šovs*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2006. 18. lpp.

⁴² Turpat, 177. lpp.

⁴³ Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2007. 26. lpp.

⁴⁴ Turpat, 126. lpp.

⁴⁵ Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2007. 126. lpp.

kulminācijas pārvarēšanas dzīvo pieticīgi, taču reizēm var atļauties arī nedaudz lielākus tēriņus.

Maijas Pohodņevas un Modra Pelša romānā “Nedzeniet pēdas snaiperim” (2011) minēti neskaitāmie profesionāļi, kuri aizbraukuši uz ārzemēm, jo Latvijā nesaņem atbilstošu atalgojumu. “Sergej, izmisums, iedomājoties, ka Staļina laikā no Latvijas deportēja aptuveni 50 līdz 60 tūkstošus civiliedzīvotāju, bet tagad mūsu pašu varas vīri radījuši situāciju, ka brīvprātīgi “deportējušies” 250 tūkstoši, varbūt vairāk. Uzlabojušies deportācijas apstākļi! Ja toreiz veda lopu vagonos, tad tagad ar mazcenas aviokompāniju lidmašīnām. Paši biļetes nopērk. Brīvais darba tirgus!”⁴⁶ Romāna galvenais varonis Kadiķis spriež par nodokļu nesabalansētību: “Tā vien šķiet, ka rekets kļuvis valsts finanšu politika. Kā citādi izskaidrot faktu, ka krīzi mēģina likvidēt, nevis stimulējot ražošanu un uzņēmējdarbību, bet uzskrūvējot nodokļus?”⁴⁷

Ievas Bonderes romānā “Irbes skarbās māsas” (2011) grūtie finansiālie apstākļi tiek raksturoti ar to, ka romāna varone, pārrodoties no veikala, konstatē, ka siera cena dubultojusies, kā arī cita romāna varone secina: “Mūsdienās jāprot grozīties tik veikli, lai vienā dienā neatjēgtos bezdarbniekos.”⁴⁸

Maijas Pohodņevas un Modra Pelša romāna “Tumsas inversija” (2013) varonis reflektē par finansiālajām problēmām, nonākot Londonā, kura ir pilna ar interesantiem muzejiem: “Diemžēl viņš nevarēja atļauties apmeklēt visus muzejus pēc kārtas. Nauda jātaupa. Nekas, Rīgā paskatīšos internetā.”⁴⁹

Margaritas Grietēnas romāna “Nāve Londonā” (2012) varone Milda devās uz Lielbritāniju, lai tur satiktu Lielbritānijā dzīvojošos latviešus, sarunātos ar viņiem un aģitētu viņus. “Kad uz rietumiem sāka gāzties tik iespaidīgas neatkarīgajā Latvijā vīlušos ļaužu masas, otro elpu ieguva ne tikai dejtogribētāju kopa, bet arī Londonas latviešu koris, latviešu svētdienas skola un vietējā luterāņu draudze.”⁵⁰ Romānā aprakstīta arī notikumu norise krīzes laikā Latvijā, minētas nepabeigtās jaunbūves, kam uzlieti vien karkasi, jo īpašniekiem aprūkusies nauda. Krīzes laiks tiek raksturots šādi: “Šajos laikos, kad darba nav.”⁵¹

Ilzes Eņģeles romāna “Kāzu tiešraide” (2012) tēli cieš no finanšu krīzes. “Tagad, kad gandrīz katram valsts iedzīvotājam ātrāk vai lēnāk „treknajos gados” uz kredīta vai

⁴⁶ Pohodņeva, Maija un Pelsis, Modris. *Nedzeniet pēdas snaiperim*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2011. 66. lpp.

⁴⁷ Turpat, 105. lpp.

⁴⁸ Bondere, Ieva. *Irbes skarbās māsas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2011. 45. lpp.

⁴⁹ Pohodņeva, Maija un Pelsis, Modris. *Tumsas inversija*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2013. 36. lpp.

⁵⁰ Grietēna, Margarita. *Nāve Londonā*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 47. lpp.

⁵¹ Turpat, 94. lpp.

vienglos darījumos sadzīvotā labklājība dila un bija jāatsakās no ierastās šķērdēšanās.”⁵² Romāna galvenā varone strādā televīzijas kanālā, kurā daudzi darbinieki krīzes dēļ atlaisti. “Ekonomiskā situācija valstī veica savas korekcijas – nu jau uz pusi samazinātā kanāla personāla atliekas iespringa.”⁵³ Televīzijas kanāls plāno drīz pāriet no analogā tīkla apraides uz digitālo apraidi, kaut iespējams zaudēs skatītājus, kuri nevarēs atļauties iegādāties dekoderus. TV kanāla veidotais šovs tiek piedāvāts kā laika kavēklis, kas ļauj cilvēkiem izrauties no “brutālās šodienas” un krīzes.

Maijas Krekles romāna “Brisele. Tu. Brisele. Es.” (2012) galvenā varone uzsāk darbā aprakstīto piedzīvojumu valstī valdošās finanšu krīzes dēļ: “Viņa jau nezina, ka aizbraucu uz Spāniju par pēdējo algu un pēc diezgan skumjas atvadu ballītes darbā. Krīze, krīze, dižķibeļe...”⁵⁴ Situāciju Latvijā, Briselē strādājošajam padotajam, viņa priekšniece raksturo šādi: “Vai, nekā jauna! Krīze vēl turpinās, tie paši auni vēl valdībā.”⁵⁵

Maijas Pohodņevas un Modra Pelša romāna varoņu uzdevums bija iefiltrēties starp darba meklētājiem no Latvijas, lai sīkāk uzzinātu sistēmu, kā aģentūras darbiniekus nosūta darbā uz Lielbritāniju. “Darba meklētāji teica vienu un to pašu. Latvijā nav perspektīvu. Nav izejas. Parādi. Jābrauc. Cerams, Anglijā būs labāk. Depresija mijās ar cerībām. Daudzi no līdzbraucējiem plānoja nākotnē pamest Latviju pavisam. Iekārtoties Anglijā un atvest ģimenes.”⁵⁶ Grūti noteikt, kāda ir galvenā problēma, kas rada lielās finansiālās grūtības, kuru dēļ cilvēki neredz citu iespēju, kā tikai doties darba meklējumos uz ārzemēm. “Skumji. Pazemojoši. Valdība piespiež tā rīkoties, radot neciešamus dzīves apstākļus? Vai arī – cilvēki neprot būt atbildīgi par savām dzīvēm? Sagrābušies kredītus, jo sagribējis padzīvot skaisti. Šodien. Visus labumus uzreiz.”⁵⁷

Māra Krūzes romānā “Jēkabpils reids” (2014) atspoguļoti cilvēki, kuri nav godprātīgi, un iestājoties sliktiem finansiālajiem apstākļiem ir ar mieru pārkāpt likumu. “Viņš ātri saprata, ka darba uzdevumi ne tikai nebalansē uz šaurās taisnīguma robežas, tie jau sen to pārkāpuši un atrodas ekonomikas pelēkajā zonā. Viņu tas neuztrauca. Šajā zemītē katrs bija aizņemts ar personīgās labklājības nodrošināšanu, nebēdājot par mērķa sasniegšanas līdzekļiem. Arī viņš centās savu labklājību un finansiālo stabilitāti uzlabot iespējami ātrāk.”⁵⁸ Krīzes laikā darba vietās tika samazinātas algas, tā arī šī romāna tēliem,

⁵² Enģele, Ilze. *Kāzu tiešraide*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 9. lpp.

⁵³ Turpat, 26. lpp.

⁵⁴ Krekle, Maija. *Brisele. Tu. Brisele. Es*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 14. lpp.

⁵⁵ Turpat, 116. lpp.

⁵⁶ Pohodņeva, Maija un Pelsis, Modris. *Tumsas inversija*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2013. 105. lpp.

⁵⁷ Turpat, lpp.

⁵⁸ Krūze, Māris. *Jēkabpils reids*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2014. 15. lpp.

specvienības “Delta” darbiniekiem: “2009. gadā nogrieza algas. Cīņu biedri sāka atstāt vienību. Dažus paaugstināja, daži aizgāja armijā, braukā pa misijām “karstajos punktos”. Vēl daži ārzemēs. Dažiem palūdza aiziet par “Pārmērīgu spēka pielietošanu” – tā vienības centrālajās sanāksmēs oficiāli saucās atļaušanas iemesls.”⁵⁹ Šajā romānā attēlots arī, kā finansiālas problēmas spēj izjaukt ģimeni: “Jā, Eināru Laura atcerējās, precīzāk – viņa tēvu Uldi – krīzes upuri. Finansiālo problēmu izmisuma dzītā sieva devās uz Īriju un centās palīdzēt mājiniekiem ar naudu. Paradoksāli – tiklīdz rocība pieauga, ieradās retāk, bet pirms gada iesniedza laulības šķiršanas pieteikumu.”⁶⁰ Ekonomiskie emigranti minēti arī saistībā ar mazpilsētām: “Jēkabpili labi zinu. Šobrīd daudz tukšu dzīvokļu, jo tautieši izbrauc... Visi neatgriežas atpakaļ – kā, piemēram, tu.”⁶¹

Romānos finansiālās grūtības galvenokārt saistītas ar laukiem, retāk – pilsētas vidi vai sabiedrību, situācijas vai refleksija par mūsdienām saistītas ar pretmetu „agrāk” (pirmspadomju laiks, padomju laiks) un „tagad” (mūsdienas), „šeit” (Latvija) un „tur” (ārzemes), īpašu uzmanību autori pēdējos desmit gados rakstītajos romānos pievērš krīzei un ekonomiskajai emigrācijai uz labāk nodrošinātajām valstīm.

3.2. Cilvēku savstarpējo attiecību problemātika

Praktiski visos romānos tiek risināti savstarpējo attiecību līkloči. Runa ir gan par romantiskajām attiecībām, gan draugu attiecībām, attiecībām starp kolēģiem un attiecībām ģimenes locekļu starpā.

“Lata romāni”, kuros parādās problemātiskas savstarpējās attiecības: 1) kā sižeta noteicējas (no tām atkarīgs, kā attīstās romāna sižets) – Inguna Bauere “Sauc mani sniegā”, “Nabassaite”, “Vai tiešām truša dēļ”, Aija Zuja “Šovs”, Ausma Gavare “Meža strazda dziesma”, Linda Šmite “KrustCEĻInieki”, Mairita “Eņģelis no Kļavu ielas”, Lelde Stumbre “Vasaras svelme”; 2) kā situācijas raksturotājas (attēlo apstākļus, kas saistīti ar konkrēto situāciju) – Velta Kalniņa “Savvaļas ganības” (raksturo situāciju), Maija Pohodņeva un Modris Pēlis “Tumsas inversija”; 3) kā refleksija (kāds no tēliem spriež par

⁵⁹ Turpat, 31. lpp.

⁶⁰ Turpat, 90. lpp.

⁶¹ Krūze, Māris. *Jēkabpils reids*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2014. 13. lpp.

situāciju) – Ausma Gavare “Meža strazda dziesma”, Linda Šmite “Ar māju plecos”. Māris Krūze “Jēkabpils reids.”

Ingūnas Baueres romāns “Sauc mani sniegā” (2004) ir būvēts uz cilvēku savstarpējo attiecību līkločiem. Visus personāžus vieno autobuss, kurā tie dodas uz Rīgu. Daži no autobusa pasažieriem ir arī savstarpēji pazīstami, jo dzīvo nelielā lauku ciematā. Romānā autore secīgi atklāj autobusa pasažieru dzīves stāstus. Romānā aprakstītas mātes un meitas sarežģītās attiecības. Meitas bērnībā māte daudz strādāja, viņai nebija laika darboties ar savu bērnu. Meitene tika audzināta padomju laiku garā – bērnam bez ierunām jāpakļaujas pieaugušajam. Kad meita izauga liela, viņa māti apciemo vien retu reizi pienākuma dēļ, jo mātes attieksme bērnībā atstāja savas sekas. Meitai arī kopš bērnu dienām ir psiholoģiskas problēmas, viņa piedzīvo trauksmes lēkmes, kuru dēļ lieto zāles. Cita pasažiera stāstā aprakstīta līdzīga situācija – māte ir stingra pret abām savām meitām, kontrolē un komandē abas bez apstājas. Kad beidzot viena no meitenēm devusies studēt uz citu pilsētu, kur beidzot jūtas brīva, viņa izklaidējas, sastop savu šķietamo mūža mīlestību un uzzina, ka ir stāvoklī. Bailēs no mātes dusmām meitene vēršas pie ģimenes labdares vecmāmiņas (kurai ar meiteņu māti – vedeklu – nav labas attiecības), kura palīdz meitenei bez mātes ziņas veikt abortu. Pēc tam meitene, nepabeigusi izglītību, atgriežas savās lauku mājās, kur paliek visu dzīvi, nesastapdama citu vīrieti.

Vairāki šī romāna pasažieru stāsti vēsta par problēmām laulības dzīvē. Kāds pāris sagājis kopā ļoti agri un agri arī izšķīrušies, taču nav spējuši viens otru aizmirst. Vien lepnums nav ļāvis abiem salabt. Brauciens autobusā abus atkal saved kopā. Kādas citas pasažieres stāsts ir skumjāks – pēc ilgas un laimīgas kopdzīves vīrs pamet sievu un meitu, neko daudz nepaskaidrodams. Sieviete mierina viņas draudzene, kura jau vairākus gadus ir viena tāda paša iemesla dēļ – vīrs aizgājis pie mīļākās. Abas draudzenes sarunājas par to, kādēļ vīrieši aiziet no ilgi koptām attiecībām, kurās viss bijis kārtībā. Meita tēva aiziešanu pārdzīvo īpaši smagi. Par tēvu tiek spriests: “Sameklēja sev citu sievieti, savai vecajai sievai pateica “Čau!” un prom bija. No visa, arī no meitas. Praktiski. Jo teorētiski jau viņš bija palicis – pasē.”⁶² Pēdējā romāna rindkopā gan dots mājiens, ka vīrs atgriezies, un pēc ilgām pārrunām attiecības tikušas nokārtotas.

Ingūnas Baueres romānā “Nabassaite” (2005) akcentēta vīrieša un sievietes savstarpējo attiecību problemātika. Galvenie varoņi iepazīstas ļoti jauni, viņiem piedzimst bērns. Vēlāk viņi nespēj vairs sadzīvot, un sieviete, būdama stāvoklī, aizmūk no vīra un

⁶² Bauere, Ingūna. *Sauc mani sniegā*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2004. 56. lpp.

bērnu pēc dzimšanas atdod adopcijā. Vīrietim abu kopīgā bērna dēļ ir iemesls turēties, turpināt dzīvot, taču sieviete no bēdām kļūst par alkoholiķi. Dēlam, kurš atdots adopcijā turpmāk dzīvē grūti vedas ar partnerattiecībām un viņš baidās kļūt par tēvu, lai nesabojātu saviem bērniem dzīvi.

Veltas Kaltiņas romānā “Savvaļas ganības” (2005) vieni no varoņiem ir pāris – deputāts un mākslas zinātniece. Pāris apprecējās jauni, viņu laulībā aug kopīgs dēls, taču abi viens otru krāpj. Līdz brīdim, kad sākās problēmas ar jauno īpašumu un mira abu dēls, viņi dzīvoja salīdzinoši satiecīgi. Pēc tam abi izšķīrās.

Ausmas Gavares romānā “Meža strazda dziesma” (2006) stāstīts par vīrieti Jorenu, kurš izlemj no Rīgas pārcelties uz dzīvi laukos. Romānam vijas cauri mīlestības tēma. Vīrieša sieva ir mirusi, tiek attēlots kā viņš pārdzīvo šo notikumu un vēlāk iemīlas no jauna. Jorens atzīst, ka, lai dzīvotu laukos, vissvarīgākais ir ģimene, kura atbalsta jebkurā situācijā. “Šajā vakarā Jorens saprata, ka lauku cilvēks vislabāk jūtas pats savās mājās, jo tās bija spēcīgs kontrasts dabas sūtītai tumsai, vējiem, aukstumam, drēgnumam. Nedod Dievs, ja mājās valdīja nesaticība, tad būtu trakam jāpaliek. Laukos varēja dzīvot un labi justies tikai tad, ja ģimenē valdīja saprašanās. Untumaina, neapmierināta sieva būtu gandrīz vai gals.”⁶³

Aijas Zujas romāns “Šovs” (2006) arī balstīts uz cilvēku savstarpējo attiecību likločiem. Romānā attēlota vāji pazīstamu vai pilnīgi nepazīstamu radnieku dzīve nomaļā vietā, prom no civilizācijas. Tur astoņām personām jāsadzīvo 6 mēnešus, lai saņemtu savu daļu no miljona. Grāmatā attēlota satiecība, mīlestība, krāpšana, meli, ļaunums, dusmas, prieks – pilna cilvēka emociju gamma. Kad radās aizdomas par to, ka viens no radniekiem nav īsts asins radnieks, lielākā daļa pārējo nostājās pret šo cilvēku. Visa pamatā ir cilvēku kāre pēc naudas. Tad cilvēki pa vienam sāka pazust, kas palikušajiem lika baiļoties un meklēt, kurš ir vainīgais, kā dēļ izcēlās jauni strīdi. Romāna noslēgumā naudu saņēma vien 2 godīgākie šova dalībnieki.

Inguna Bauere romānā “Vai tiešām truša dēļ” (2007) stāstījusi par klasesbiedru salidojumu, kurš neparedzēti izvērtās par pasākumu, kurā tika izkratītas sirdis un noskaidrotas attiecības. Romānā daudz stāstīts par izjukušām vai sabojātām partnerattiecībām. “Eh, neveicas man ar audzināšanu, lai arī savulaik esmu ieguvusi pat augstāko pedagoģisko izglītību. Vīru turpat divdesmit gadus mēģināju izaudzēt par kārtīgu ģimenes tēvu, viņš manus audzināšanas eksperimentus it kā pat respektēja, tomēr

⁶³ Gavare, Ausma. *Meža strazda dziesma*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2006. 53. lpp.

galu galā aizgāja pie citas sievietes. “Nemēģini taču mani pārtaisīt!” tāds bija Arta mīļākais teiciens. Neklausīju, mēģināju tomēr un, kā redzat, cietu fiasko.”⁶⁴ Galvenā varone Ilona atklāja draudzenei, ka bijušā vīra māte bieži jaucās viņu attiecībās, kas tajās arī radīja problēmas. “Mana vīramāte arī jo bieži lietoja šo izteicienu – es taču gribēju tikai to labāko, bet jūs... Atbraukusi apciemot, Arta mamma nekad nelaida garām izdevību iemaisīties mūsu, tas ir manā un Arta, privātajā dzīvē, lai sniegtu vērā liekamus padomus, ieviesdama kārtību, krāmējās pa mūsu mantām un tamlīdzīgi.”⁶⁵ Pēc šķiršanās un pirmo sāpju pārciešanas bijušajiem laulātajiem nācās atrast kopīgu valodu. “Turklāt, lai arī jau pieauguši, mums ar Arti ir kopīgi bērni. Tāpēc mums vienmēr ir un būs, par ko parunāt. Agrāk ar runāšanu gāja grūti. Tagad spējam saprasties gandrīz ideāli.”⁶⁶ Romānā minēta arī šo laiku attiecību tendence: “Izskatās, ka mūsu Raivucītis seko līdzī modei. Tagad jau katrs sevi cenošs biznesmenis sabiedrībā steidz parādīties ar garkājainu blondīni. Un jo jaunāku, jo labāk.”⁶⁷

Lindas Šmites romāna “KrustCEĻInieki” (2009) galvenā varone Irmgarde risina attiecību jautājumus ar sev tuvajiem cilvēkiem, kā arī saskaras ar cilvēkiem un viņu problēmām, vadot ciema pansionātu. Irmgarde kopš bērnības bijusi ierauta mātes un tēva strīdos. Sieviete jau daudzus gadus nedzīvo kopā vīru, viņš bija aizgājis pie citas sievietes. “Almants nezināja, kuru klasi sieva audzina un kādosursos mācījās. Viņu nesatrauca, kad puikām sāpēja zobīņš vai vajadzēja steidzīgi iegādāt jaunus zābacīņus noplīsušo vietā. Tas attiecās vienīgi uz bērnu māti un apspriežams nebija.”⁶⁸ Abu attiecības ietekmēja valdonīgā vīramāte, kura nespēja pieņemt vedekli un savus mazbērnus. “Nevienam nebija pa spēkam pārraut Ildzes sevis uztiepšanu visiem, kas bija viņai līdzās. Lai pati netaptu tiesāta, Irmgarde necentās nosodīt Almanta māti, kad “Egļukalnā” valdīja viens likums – Ildzes, viena taisnība – Ildzes, viens prāts, viena jutoņa, spriedums – viss viņas.”⁶⁹ Pēc vīra aiziešanas un sievasmātes nāves Irmgarde palika viena. Viņa vīru gaidīja 10 gadus līdz saprata, kā nokārtot savas attiecības. “Naiva, nepieredzējusi, bikla šodienas attiecību vienkāršotajā laikmetā bija Irmgarde. Tīra, reta un tāpēc vērtīga tai pašā neattiecību ērā.”⁷⁰

Irmgardes vadītais pansionāts ātri piepildās ar cilvēkiem, un daudzi gaida rindā. Mūsu laikos ērtāk ir ievietot ģimenes vecos cilvēkus pansionātā, jo cilvēki dzīvo “vāveres

⁶⁴ Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2007. 9. lpp.

⁶⁵ Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2007. 36. lpp.

⁶⁶ Turpat, 32. lpp.

⁶⁷ Turpat, 53. lpp.

⁶⁸ Šmite, Linda. *KrustCEĻInieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 171. lpp.

⁶⁹ Turpat, 79. lpp.

⁷⁰ Turpat, 12. lpp.

riteni”, no darba uz darbu. Irmgarde prāto par to, kādēļ vecīši nonāk pansionātā: “Kāpēc šie cilvēki, tā saucamie mani klienti, nonāk līdz nabagmājai, piedod par izteicienu, bet agrāk citādi šādas mājas nesauca. Vai tā patiesi ir tikai viņu bērnu vaina? Es uzskatu – jābūt kam vairāk. Kaut kur katrs ir kļūdījies pats, tikai negrib saskatīt un atzīt kļūmi.”⁷¹ Cilvēkam, kas nonācis pansionātā, grūti ar to samierināties. “Šerpās lauku sievas, visu mūžu nesušas biešu vagu un piena slauceņu karalieņu kroni, ar skaudību un nenovīdību raudzījās viena uz otru. Samierināšanās ar zaudētajiem tituliem prasīja visu, pat dūru vicināšanu.”⁷²

Romānā “KrustCEĻInieki” attiecību problemātikas ziņā autore aizskārusi arī vientulības tēmai. Daudzi no pansionātā nonākušajiem cilvēkiem bija ļoti vientuļi. “Viņš ilgi sēdēja starp Mari un pastarīti, kuri nu divi. Abi atkal kopā. Viņš viens. Vienatnes baidīgo plecu atraitnis durteniski sajuta jau tur, raudošo meitu un sēro dēlu, znotu un vedeklu vidū. Vientuļums kā no zemes izlīda un atrada aramzemes ķēniņu, kā acī, bez aplinkiem pačukstot ausī, ka nelaidīs vairs vaļā, neatstāsies ne soli.”⁷³ Romānā aprakstīta arī kāda večiņa, kura zaudējusi divus jaunākos dēlus, un mūža nogalē turpina dzīvot tajā brīdī, kad tas notika. Irmgarde bieži tēlo viņas vedeklu, kas ieradies veco kundzi apciemot un iepriecināt. “Abu jaunāko zaudējums mātei lika sargāt vienīgo palikušo kā acuraugu. Pat algots darbs mātes mīlulim nebija jāstrādā. Vilma gādāja par abiem. Veselība turējās, un prieks kalpot vienīgajam to tikai stiprināja. Tāpēc neviena sieviete tik laba kā māte Jānim nespēja būt. Būtu bijis citādi, Irmgardesprāt, Vilmiņa šodien varbūt dzīvotu pie kāda no mazbērniem vai mazmazbērniem.”⁷⁴

Irmgardes vīra Almanta jaunā sieva Lidija visu laiku ir tramīga, greizsirdīga uz Almanta pirmo sievu, jo nojauš, ka viņš vēlas atgriezties. Lidija ir pagasta priekšsēdētāja, ļoti valdonīga sieviete, Almantu pasitusi zem tupeles. Lidijas bažas piepildās, taču Almants jau ir nokavējis. Viņa 10 gadu garā gatavošanās atgriezties padarīja atgriešanos neiespējamu. “Pasaulē bija lietas, kas pazina noilgumu. Nekoņas cilvēku attiecības noildzi necieta mūžīgi.”⁷⁵

Lindas Šmites romānā “Ar māju plecos” (2010) attēlots, kādas sāpes paliekošajiem atstāj ģimenes locekļu došanās prom, darbā uz ārzemēm. Bērnu māte devusies darbā uz Īriju, tur esot ļoti mainās, vēlāk ciemos atved jaunu draugu. Viņa uzskata, ka no bērniem

⁷¹ Turpat, 69. lpp.

⁷² Šmite, Linda. *KrustCEĻInieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 50. lpp.

⁷³ Turpat, 73. lpp.

⁷⁴ Šmite, Linda. *KrustCEĻInieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 95. lpp.

⁷⁵ Turpat, 152. lpp.

var atpirkties, atvedot jaunas dāvanas. Bērnus audzina tēvs un vecvecāki, kas stiprina viņos ģimenes vērtības un latvietību. Līdzīgi, romānā “Jēkabpils reids” (2014) māte aizbrauc uz Īriju pelnīt naudu, lai spētu atbalstīt Latvijā palikušo ģimeni. Pēc kāda laika pa pastu tiek atsūtīti šķiršanās dokumenti. Šī māte pret bērniem attiecās labi “regulāri zvanīja, sūtīja dāvanas. Nesen saņemtais portatīvais dators vien bija daudzu noraudātu vakaru vērts. Arī Jauno gadu sagaidīja kopā. Turklāt māte ar papu vairs nestrīdējās kā agrāk, vien lietišķi apspriedās un viens otram piekrita daudzos jautājumos.”⁷⁶

Mairitas romānā “Eņģelis no Kļavu ielas” (2010) akcentētas attiecības starp atšķirīgu paaudžu pārstāvjiem. Šajā romānā galvenās varones ģimene nostādīta centrā, tajā visi dzīvo saticīgi, cits citu izprotot un atbalstot. Problēmas galvenajai varonei Andai ir ar vīra māti. Sieviete nespēj saprast un pieņemt, ka dēla ģimene nevēlas katrās brīvdienās braukt pie viņas uz laukiem un palīdzēt lauku darbos. Vecā sieviete neizprot, kāda strādāšana var būt Rīgā, viņa nespēj pieņemt, ka radiem nepieciešama atpūta pēc nostrādātas darba nedēļas. Anda māsas ģimenē valda nesaskaņas. Vīrs jau labu laiku krāpj savu sievu, savukārt sieva ir pārņemta ar vīra noturēšanu, tādēļ izlaidusi jaunāko dēlu, bet vecākajam nepievērš pietiekami daudz uzmanības, kā dēļ puisis noslēdzies un piekopj alternatīvo stilu. Andas darba kolēģe nepārtraukti konfliktē ar savu māti, ar kuru dzīvo kopā. Māte vēlas konfliktēt visas jaunās sievietes gaitas, nepieļauj satikšanos ar vīriešiem, lādē un peļ meitu. Māte ar meitu nepārtraukti manipulē, nepaklausības un iebildumu gadījumā tēlodama, ka kļūst slikti ar sirdi. Anda ir eņģelis, kas visiem sev apkārt esošajiem cilvēkiem cenšas palīdzēt saredzēt viņu problēmu risinājumus un mainīt savu dzīvi. Autore par šo romānu teikusi: “Nereti var labu nodomu vadīti nojaukt šo tikko jaušamo robežu starp palīdzēšanu un svešas dzīves dzīvošanu. Tās ir neskaitāmas mammas, kas zina, kā jārikojas viņu pieaugušajiem bērniem, tās ir vīra vai sievas mātes, kuras precīzi izskaitļos, kura vedekla (znots) būs labāks”⁷⁷

Leldes Stumbres romānā “Vasaras svelme” (2011) pie galvenās varones ieradies vīrietis, viņas jaunības mīlestība. Romāns vēsta par to, kā turpmāk attīstās abu attiecības. Vīrietis ir ceļotājs, un grib, lai sieviete dodas viņam līdzī, taču tas nozīmē, pārdot viņas lauku māju. Mājā dzīvoja viņas dēls, mirušā vīra tēvs un mirušās māsas meita. Sievietei bija jāizvēlas starp savu laimi – mīlestību un ģimeni – pienākumu. Viņa izvērtēja abu attiecību nozīmīgumu, un lēmumu pieņēma par labu ģimenei.

⁷⁶ Krūze, Māris. *Jēkabpils reids*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2014. 121. lpp.

⁷⁷ Mairita. *Eņģelis no Kļavu ielas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 188. lpp.

Maijas Pohodņevas un Modra Pelša kriminālromāns “Tumsas inversija” (2013) ir turpinājums romānam “Nedzeniet pēdas snaiperim” (2011). Abi autori nolēmuši pirmā romāna ļaundari – snaiperi – piespiest pavadīt laiku kopā ar policistu, kurš centās viņu noķert. Romānā “Tumsas inversija” abiem tēliem nākas pildīt kopā uzdevumu, nezinot, kas patiesībā ir otra persona. Tātad, kopā savestas divas galēji atšķirīgas personas – slepkava un policists. Abi tēli jau no iepazīšanās brīža nevarēja viens otru ciest, taču laika gaitā iemācījās sadarboties. Protams, abi uzzināja, kas otrs cilvēks ir patiesībā, tādēļ viņiem nācās strādāt pie tā, lai spētu viens otru izprast, pieņemt un cienīt. Autori sižeta līniju attīstījuši tā, ka apstākļu sakritības dēļ abiem varoņiem nedrīkst vairs viens no otra atkāpties ne soli. Par to, kā abu attiecības attīstīsies turpmāk, noteikti sagaidāma vēl viena grāmata “Lata romānu” sērijā. Romānā nedaudz ieskicēta mūsdienās populāro brīvo attiecību problemātika. “Situācija klasiski draņķīga. Rīks klubā iepazīnās ar garkājainu, garmatainu blondu skaistuli. Devās pavadīt saldumiņu uz mājām, cerot, ka meitietis būs tieši no tās šķiras, ko varen plaši aprakstīja britu vecpuiši savos blogos internetā. Pa ceļam, tumšā šķērsielā, kārtējo reizi skūpstoties ar iekārojamo lellīti, saņēmis sitienu pa galvu ar pudeli.”⁷⁸

Problemātiskās attiecības lielākajā daļā no šiem romāniem (sešos) ir sižeta virzītājas, trijos romānos tās ir situācijas raksturotājas un pārējos romānos vien pieminētas kā refleksija. Trīs populārākās problemātisko attiecību formulas šajos romānos: vīrietis krāpj sievieti slepeni vai arī pamet sievieti, lai būtu kopā ar mīļāko (pieci gadījumi); pāris agri apprecējušies (jaunības muļķība), pēc tam izšķiras vai arī paliek kopā, bet nevar sadzīvot (četri gadījumi); vīramātes un vedeklas sliktās attiecības – vīra māte jautas precētā pāra dzīvē (četri gadījumi). Tika novērotas arī citas formulu situācijas: Sliktas attiecības starp vecāku un bērnu (vecāka stingrās/nepareizās audzināšanas dēļ) (divi gadījumi); sieviete cenšas pāraudzināt vīru, kurš to neiztur un pamet sievieti (divi gadījumi); sieviete aizbrauc uz ārzemēm (Īriju) strādāt, bērnus atstādama pie vīra Latvijā, pēc tam iesniedz laulības šķiršanu un paliek uz dzīvi ārzemēs (divi gadījumi), māte nespēj “palaist” savu pieaugušo bērnu, turpina diktēt viņa dzīvi (divi gadījumi). Citas novērotās attiecību detaļas: “brīvās” attiecības; būšana kopā ar daudz jaunāku sievieti. Ne visi problemātisko attiecību modeļi atspoguļo mūsdienas tieši un ir piederīgi klasiskajām formulām, tomēr autore uzskata, ka arī pārējie pētījumā pieminētie modeļi ir svarīgi, jo tie ir bijuši un būs

⁷⁸ Pohodņeva, Maija un Pelsis, Modris. *Tumsas inversija*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2013. 30. lpp.

aktuāli arī turpmāk. Savdabīgākie attiecību modeļi, kas raksturo romānos mūsdienas ir atsvešināšanās darba ārzemēs dēļ un “brīvo” attiecību modelis.

3.3. Moderno tehnoloģiju problemātika

Jau labu laiku cilvēka dzīves ikdiena ir mobilais telefons, dators, planšetdators un dažādas citas elektroniskās ierīces. Bērni un jaunieši tehnoloģijas pieņem un izprot ļoti ātri, vecāka gadagājuma cilvēkiem tas sagādā grūtības. Moderno tehnoloģiju dēļ, sabiedrība ne tikai attīstās, bet arī degradējas, piemēram, bērni starpbrīžos vairs nespēlējas ārā, bet darbojas ar viedtālruniem, daudzi vecāki tā vietā, lai darbotos ar saviem bērniem, piešķir viņiem planšetdatoru, lai bērni spēlētu spēlītes utml. Modernās tehnoloģijas gan kā mūsdienu zīmes, gan to klātbūtne cilvēku dzīvē fiksēti „Lata romānu” sērijā.

Moderno tehnoloģiju problemātika minēta deviņos pētītajos romānos: 1) kā situācijas raksturotāja (attēlo apstākļus, kas saistīti ar konkrēto situāciju) - Andris Puriņš “Auss no debesīm” (situācijas raksturotāja), Linda Šmite “KrustCEĻinieki” (situācijas raksturotāja) un Mairita “Eņģelis no Kļavu ielas”, Ieva Bondere “Irbes skarbās māsas” Maija Kreklse “Brisele. Tu. Brisele. Es.” Māra Krūzes romāns “Jēkabpils reids” (situācijas raksturotāja); 2) kā refleksija (kāds no tēliem spriež par situāciju) – Inguna Bauere “Vai tiešām truša dēļ”, Linda Šmite “Liedaga bērni”, Mairita “Eņģelis no Kļavu ielas”, Ilze Eņģele “Kāzu tiešraide”.

Andris Puriņš romānā “Auss no debesīm” (2005) attēlo to, ka mūsdienās ir svarīgi kārtīgi pārbaudīt informāciju, kuru saņemam, jo ar jauno tehnoloģiju palīdzību, tā var būt safabricēta. “Fotogrāfijas? Ar šodienas tehnoloģijām? Tikpat labi tu vari uz policiju aiznest “lidojošo šķīvīšu” un citplanētiešu fočenes.”⁷⁹ Romāna tēls reflektē par to, ka mūsdienu viedtālruni, lai arī tehnoloģiski augstvērtīgāki, tomēr ir neizturīgāki kā parastie mobilie telefoni. “Ak, salauzts? Jā, tie mobilie tādi ir – jo modernāks, jo trauslāks.”⁸⁰

Ingunas Baueres romānā “Vai tiešām truša dēļ” (2007) aprakstīta čatošana internetā, ko galvenajai varonei Ilonai iemācījis viņas dēls. Dators mājās esot stāvējis, taču ko citu, kā vien noslaucīt putekļus, Ilona nav iedomājusī. “Un es, apguvusi virtuālās murgošanas pamatus, vienā jaukā reizē pievērsos iepazīšanās sludinājumiem. Cik laba

⁷⁹ Puriņš, Andris. *Auss no debesīm*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2005. 88. lpp.

⁸⁰ Turpat, 104. lpp.

sajūta tā iepazīties – neviens tevi nepazīst, neredz, raksti, ko gribi, stāsti par sevi, ko vēlies.”⁸¹

Arī Lindas Šmites romānā “KrustCEĻInieki” (2009) uzsvērtā atšķirība starp skolēnu un skolotāju zināšanām par modernajām tehnoloģijām. “Irmgardes būšanu atmiņās iztraucēja telefona spalgaiss zvanulis, kuru nomainīt Irmgardei nav bijis ne laika, ne mācēšana. Jaunās tehnoloģijas nedevās rokās šai sievietei, kurai skolas bērniem pa priekšu vajadzēja peldēt informācijas plūdus, lai būtu personība viņu acīs.”⁸² Autore pievērsusi lasītāja uzmanību arī tam, ka tehnoloģiju dēļ zūd privātums. “Rakstīt taču bija vieglāk nekā runāt. Almantu Lidiya labi pazina, tāpēc tikpat kā domāja ar vīra prātu, tamdēļ ik vakaru vai nakti lauleņa telefona aparāts izgāja pārbaudi – saņemtie zvani, sastādītie numuri, rakstītās un saņemtās ziņas.”⁸³ Linda Šmite attēlo problēmas, kādas lauku vidē sākās līdz ar elektronisko maksājumu karšu ieviešanu. “Bankā darbinieku algas jāizņem, lieka un aizvēsturiska klapata. Bet bija jāsaprot cilvēki, kuri vēl nevarēja pierast pie maksāšanas kartēm, un kur gan tās lai liek, ja viens vien bija veikaliņš, un tas pats uz riteņiem iebrauca katrā sētā! Arī bankomāti kilometriem tālu. Līdz tiem nokļūt ļaudis mēģināja vien galējas nepieciešamības gadījumā apvienojumā ar konsultācijām pie ģimenes ārsta vai cita speciālista.”⁸⁴

Mairitas romānā “Eņģelis no kļavu ielas” (2010) attēlots tehnoloģijas ieguvums un zaudējums vienā: “Zvanīja modinātājs. Mobilais telefons ilgi un neatlaidīgi pildīja ieprogrammēto pienākumu, kamēr miegaina roka pastiepās nospieš taustiņu – atlikt.”⁸⁵ Romānā autore atspoguļo jauna veida krāpšanos, kādu iespējams realizēt ar sociālo portālu palīdzību: “Vai uztaisīji *viltus* profilu? Saproti, es negribu neko ļaunu, vienīgi *pačēkot*, ko dara mana vīra bijusī.”⁸⁶ Kā arī, bērni var krāpties jaunā līmenī, izmantojot, piemēram, programmas *Photoshop* palīdzību: “Sigitu izmeta no prestižās skolas! Meitas sekmes vājas, vairākos priekšmetos nesekmīgas. Meita veiksmīgi bija noviltījusi atzīmju lapas un pat desmitās klases liecību.”⁸⁷ Līdz ar interneta attīstību un pieejamību visiem, arī dažādi uzņēmumi sāka to izmantot, lai reklamētu savu piedāvājumu. Līdzīgi kā skatoties televīziju vai ejot pa ielu mēs negribot aplūkojam neskaitāmas reklāmas, tās pārņēmušas arī cilvēku e-pastus. “Anda izskatīja elektronisko pastu, tajā bija tikai dažādas blēņas un reklāmas.

⁸¹ Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2007. 106. lpp.

⁸² Šmite, Linda. *KrustCEĻInieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 24. lpp.

⁸³ Turpat, 88. lpp.

⁸⁴ Turpat, 104. lpp.

⁸⁵ Mairita. *Eņģelis no Kļavu ielas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 71. lpp.

⁸⁶ Turpat, 15. lpp.

⁸⁷ Mairita. *Eņģelis no Kļavu ielas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 154. lpp.

“Tuvojas vasaras sezona – vēlies notievēt?”, “Aviobiļešu izpārdošana”, “Eiropā lielākais apģērbu veikals”.⁸⁸ Internetā darbojas arī ziņu portāli, kuros cilvēkiem iespēja izteikt savas domas. Šķiet, ka savas domas izsaka vien daļa sabiedrības. Tie pārsvarā ir negatīvi, rupji, asi izteikti viedokļi. Tas atspoguļots Ilzes Enģeles romānā “Kāzu tiešraide”: “Komentāri pie rakstiem bija bagātīgā klāstā, gan “zinātāji”, gan žults lējēji, gan vienkārši ar vārdisko caureju sirgstošie bija gana aktīvi.”⁸⁹

Ievas Bonderes romānā “Irbes skarbās māsas” (2011) attēlota jauna audzināšanas metode, kas saistīta ar tehnoloģijām. “Rūdis neslēpa, ka mātes vēlību “atkodis”, jo datorspēlēm atvēlētais laiks mājās bija ierobežots un sporta nometne skaitās līdzvērtīga skolai – samaksa par čolēšanos ir datorspēles.”⁹⁰ Bērniem ikdienas sastāvdaļa ir datora izmantošana: “Ir pierasts gaidīt, arī dzīvojot Rīgā. Tur ir savas mantas, var klausīties mūziku, lasīt grāmatu, čatot”⁹¹ Minēta kāda mūsdienās ļoti aktuāla problēma: “Pusceļā Gunita pamanījusi – darbā aizmirsies mobilais telefons. Un, kā smeijies, divdesmit pirmā gadsimta cilvēks bez šī daikta ir nulle.”⁹²

Lindas Šmites romāna “Liedaga bērni” (2012) varone uztraucas par to, ka cilvēki arvien mazāk lasa grāmatas un aizmirst par to esamību: “Grāmatas pārceļas no papīra lapām uz ciparu pasauli. Tās tiek ierautas elektroniskajā plūsmā. Nākotnē nebūs aptaustāmas un sasmaržojamas lasāmvielas, iesietas vākos. Viss digitalizēts.”⁹³ Latviešu valodas skolotāja, izdzirdējusi kādu meiteni pieminam Dzintara klanu, ir pārsteigta: “Vai sapņojam? Mūsdienās iespējams Dzintara, nevis Čipsu, Coca-colas un Snikeru kalns? Iet pretī dzintargaismai, nevis datora galdam?”⁹⁴ Skolās bērni apceļ tos bērnus, kuriem nav līdzīgas drēbes un mantas, kā lielākajai daļai bērnu. Modernie viedtālruņi ir dārgi, tādēļ ne visas ģimenes var atļauties iegādāties savām atvasēm modernus tālruņus. “Mums jādzird, ko viņa tur muld. Divi, paši manīgākie, dosies un ierakstīs mobilajā telefonā, par ko runā trakie, (...) Saki jau saki, ka tavs retro klucis nemaz nevar ierakstīt!”⁹⁵

Maija Krekle romānā “Brisele. Tu. Brisele. Es.” (2012) aprakstījusi to, cik vieglas jauniešiem šķiet mūsdienu modernās tehnoloģijas: “Ja mamma ir Rīgā un pie sava datora, mēs tiekamies mazajā ekrānā. Pēteris viņai palīdzēja apgūt šo virtuālās tikšanās iespēju,

⁸⁸ Turpat, 181. lpp.

⁸⁹ Enģele, Ilze. *Kāzu tiešraide*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 108. lpp.

⁹⁰ Bondere, Ieva. *Irbes skarbās māsas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2011. 9. lpp.

⁹¹ Turpat, 106. lpp.

⁹² Turpat, 78. lpp.

⁹³ Šmite, Linda. *Liedaga bērni*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 23. lpp.

⁹⁴ Turpat, 28. lpp.

⁹⁵ Šmite, Linda. *Liedaga bērni*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 81. lpp.

viņš jau no mazotnes ir pie datora pieradis, es viņa gados par to nebiju pat dzirdējis.”⁹⁶ Mairitas romānā “Eņģelis no Kļavu ielas” (2010) savukārt minēts, ko jaunieši domā par vecāka gadagājuma cilvēkiem, kas lieto datorus: “Citiem omes ir normālas. Daža pat internetā sērfo.”⁹⁷

Atšķirība starp to, kā dažādu paaudžu cilvēki uztver modernās tehnoloģijas aprakstīta Māra Krūzes romānā “Jēkabpils reids” (2014). Vidusskolas vecuma jaunieši atradās vienā telpā ar vairākiem pieaugušajiem un viņam nācās darboties ar datoru. “Puiku Reiņa lūgums nemulsināja, un viņš mērķtiecīgi darbojās ar tastatūru. Einārs veltīja Ošeniekam cieņpilnu skatienu, kas varēja nozīmēt “Beidzot viens sakarīgs cilvēks!”⁹⁸

Mūsdienās populāri ir interneta sociālie portāli. Latvijā 2004. gadā darbu sāka portāls draugiem.lv, kas strauji kļuva populārs. Šobrīd (2016) pār pašmāju sociālo portālu pārsvaru ņēmis internacionālais portāls facebook.com. Cilvēki mēdz aizstāt reālu kontaktu un sarunas ar virtuālajām. “Lata romānos” minēta draudzēšanās internetā. “Gunita gari, ai, pārāk gari stāsta dēlam par virtuālo draudzeni no Igaunijas.”⁹⁹ Arī ironizēts par šo tēmu: “Slavenais portāls “draugiem.lv” nenāk palīgā kā visu varošais Dievs Tēvs debesīs.”¹⁰⁰ Sociālajos portālos cilvēks var sevi prezentēt, kādu vien vēlas – izveidot viltus profilu ar svešām bildēm, apstrādāt savas bildes programmā *Photoshop*, tādējādi padarot sevi tievāki, garāku, lielākām acīm utml., vai vienkārši izvēlēties savas visskaistākās bildes, kuras rādīt pārējiem. “Renāram vajadzīga silikona blondīne (tādas tagad gozējās draugos.lv viņa profilā!).”¹⁰¹

Tādu tehnoloģiju kā telefona un datora priekšrocības ir acīmredzamas – esam tuvāk cilvēkiem, kuriem ikdienā nav iespējams būt blakus, taču nemitīgā “sasniedzamība” var būt arī traucēklis. Ilzes Eņģeles romāna “Kāzu tiešraide” (2012) varone par to reflektē: “Dzimšanas dienas apsveikumu straume – gan telefona zvanu, gan īsziņu, gan e-pastu, gan klātienē it kā traucēja darbam, bet tomēr ļoti priecēja.”¹⁰² Par šķietamās tuvības, ko rada mobilie sakari, tēmu spriests arī romānā “Eņģelis no Kļavu ielas” (2010). “Beigusi sarunu ar māsu, Anda brīdi vēroja mobilo telefonu, itin kā redzēdama to pirmo reizi. Dīvains izgudrojums... Nospied taustiņu ar zaļo klausulīti un vari runāties ar mīļu un tuvu cilvēku, it kā viņš būtu līdzās. Nospied taustiņu ar sarkano un viņa vairs nav... Ko cilvēki iesāktu

⁹⁶ Krekle, Maija. *Brisele. Tu. Brisele. Es*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 69. lpp.

⁹⁷ Mairita. *Eņģelis no Kļavu ielas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 60. lpp.

⁹⁸ Krūze, Māris. *Jēkabpils reids*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2014. 204. lpp.

⁹⁹ Bondere, Ieva. *Irbes skarbās māsas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2011. 116. lpp.

¹⁰⁰ Šmite, Linda. *Liedaga bērni*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 91. lpp.

¹⁰¹ Eņģele, Ilze. *Kāzu tiešraide*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2012. 24. lpp.

¹⁰² Turpat, 135. lpp.

bez mazā nieciņa? Tagad viņi varēja viens pie otra nebraukt ciemos, neapskaud, nesmaidīt un neskatīties acīs. Vien piezvanīt...”¹⁰³ Linda Šmite savā romānā “KrustCEĻInieki” (2009) apraksta, kāda atšķirība, draudzējoties reālā vai virtuālā vidē. “Arī Lidija, neskatoties uz palielo gadu skaitli, prata draugoties. (..) Par audzināmajiem viņa iedomāja vismazāk, tomēr, kad kāds Lidiju uzaicināja, bijusī skolotāja prata novērtēt šo izgudrojumu. Tik plašs saziņas tīkls zibenīgā ātrumā. Vienīgi tas bija jokaini, ka draudzējās un virtuālajā pasaulē sirdi uz āru grieza tādi cilvēki, kuri ikdienā nemaz nesarunājās. Gāja vienkārši viens otram garām.”¹⁰⁴

Modernās tehnoloģijas romānos tiek minētas kā situācijas raksturotājas vai arī kāds no romāna tēliem par tām reflektē. Šajā apakšnodaļā aplūkotajos “Lata romānos” saistībā ar moderno tehnoloģiju problemātiku biežāk novērotās formula ir: vecāka gadagājuma cilvēki neaizraujas ar/neizprot modernās tehnoloģijas (seši gadījumi); bērniem un jauniešiem saskarsme ar modernajām tehnoloģijām ir ikdiena (četri gadījumi). Modernās tehnoloģijas it kā tiecas atdalīt paaudze, atšķeļot bērnu pieredzi no tradicionās vides ar tās vērtībām un vairojot nesaprašanos. Citas novērotās formulas: virtuālajā vidē cilvēks var būt tāds, kāds grib (trīs gadījumi); vienmēr kritiski jāpārbauda uz saņemto informāciju, jo tā var būt safabricēta (divi gadījumi). Tehnoloģiju piedāvātās iespējas no vienas puses palielina komunikāciju iespējas, taču tajā pašā laikā atsvešina cilvēkus, liekot meklēt jaunus ceļus gan patiesajā, gan viltus un iluzorajā realitātē.

3.4. Padomju laiku problemātika

Latvijas Republika 50 gadus bija PSRS sastāvā (1940–1990). Tas ietekmējis Latvijas demogrāfisko un ekonomisko situāciju, kā arī latviešu mentalitāti un pieredzi. Vairākos romānos, kuru darbība risinās mūsdienās, PSRS tiek pieminēta. No pētītajiem romāniem PSRS problemātika (sekas, ko tā atstājusi cilvēku raksturā un domāšanā) parādās astoņos daiļdarbos. Tā kā visu romānu darbības laiks ir mūsdienas, padomju laiki parādās pagātnes pārstāstos vai tēlu atmiņās.

Romāni, kuros atrasta PSRS problemātika: 1) tā atspoguļota kā atsauce uz pagātņi, kas ietekmē tagadni – Inguna Bauere “Sauc mani sniegā” Andris Puriņš “Auss no

¹⁰³ Mairita. *Eņģelis no Kļavu ielas*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 178. lpp.

¹⁰⁴ Šmite, Linda. *KrustCEĻInieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 87. lpp.

debesīm” (atsauce uz pagātni, kas ietekmē tagadni, un refleksija), Linda Šmite “KrustCEĻInieki” (atsauce uz pagātni, kas ietekmē tagadni, un refleksija) Gunārs Tirzītis “Kur mājvieta mana...” (atsauce uz pagātni, kas ietekmē tagadni); 2) tā atspoguļota kā refleksija (kāds no tēliem spriež par situāciju) – Andris Puriņš “Auss no debesīm”, Aija Zuja “Šovs”, Linda Šmite “KrustCEĻInieki”, Andris Bergmanis “Solveiga un Diogēns”, Linda Šmite “Ar māju plecos”, Māris Krūze “Jēkabpils reids”.

Ingūnas Baueres romānā “Sauc mani sniegā” (2004) vairāku tēlu dzīvi ietekmējuši padomju laiki. Cilvēkiem vēl joprojām tiek piedēvēti kolhoza laiku tituli, tiek minētas lietas, kas iegūtas tajos laikos, cilvēki kavējas atmiņās par padomju laikiem. “Sarma nedomāja, ka jekad savā dzīvē sastaps dzīvu ubagu. Omīte bija stāstījusi, ka Ulmaņlaikos tādu neesot trūcis. Jociģi. Padomju Latvijā, bagātā un laimīgā, ubagu vienkārši nebija, jo te visiem visa bija diezgan.”¹⁰⁵ Bijusī partijas sekretāre Valentīna padomju laikus atceras ar prieku: “Saldas atmiņas viņai bija no tiem nu jau tālajiem, jaukajiem padomju laikiem, nudien, saldas. Un pagalam negāja pie sirds jaunie laiki un jaunie tikumi, kādi tagad valdīja Latvijā. Bet ko nu sievieša cilvēkam par politiku murkšīties!”¹⁰⁶

Andra Puriņa romānā “Auss no debesīm” (2005) viens no romāna tēliem reflektē par PSRS laiku, prātā pārcilājot bijušā klasesbiedra stāvokli sabiedrībā tajos laikos: “Un vecāki – tēvs zinātņu kandidāts kādās tur sabiedriskajās zinātnēs, māte arī pārbaudīts kadrs – rajons partkoma instruktore. Daudzi pareģoja viņam spožu nākotni, bet, redz, nāca jaunie laiki un tie Anteiku ģimenītei “ielika kloķi”. Būtu senči “komuņakos” taisījuši karjeru pa saimniecisko līniju, šodien dzīvotu dziedādami kā trekni buržuji.”¹⁰⁷ Kāds cits no tēliem PSRS piemin ar humoru, sūdzoties par vārnām, kas maitā ražu viņa dārzā: “Padomju laikos es vēl saprotu. Sešdesmitajos gados kolhozā sabūvēja kažokzvēru fermas – visādas tur sudrablapsas, ūdeles un sazin, ko vēl. Tad tās maitas tur barojās. Bet ko viņas tagad rij, kad viss paputējis?”¹⁰⁸ Romāna “Auss no debesīm” tēls Viļja, kurš ieradies no Krievijas apmeklēt kādreizējo cīņu biedru, pārstāv viedokli, kuram varētu piekrist arī daļa Latvijā dzīvojošo krievu: “Jūs, maitas, no fašistiem atbrīvojām! Bet tagad kā pēdējam bandītam cauri drūmajiem mežiem uz Latviju jālavās. Pa ielu bail iet. Bail krieviski runāt. Es šeit jūtos kā žīds pie fašistiem, ne kā atbrīvotājs, kas par katru pēdu Latvijas zemes asinis lējis. Paskaties televizoru, palasies avīzes – šausmas pārņem! Eiropa atradusies, fašisti tādi!”¹⁰⁹

¹⁰⁵ Bauere, Inguna. *Sauc mani sniegā*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2004. 27. lpp.

¹⁰⁶ Turpat, lpp.

¹⁰⁷ Puriņš, Andris. *Auss no debesīm*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2005. 10. lpp.

¹⁰⁸ Turpat, 38. lpp.

¹⁰⁹ Turpat, 73. lpp.

Vitjas radnieks, kurš ieradies no Krievijas, cenšas atspēkot viņa vārdus: “Tēvocis Vitja ir tumšs cilvēciņš, tic visam, ko televizorā rāda un avīzēs raksta. Kulturāli krievi jau tām muļķībām netic, saprot – tas viss ir politika.”¹¹⁰

Aijas Zuja romānā “Šovs” (2006) demonstrē savu attieksmi pret padomju laiku norisēm: “Cītīgais padomju aktīvists aģitēja ļaudis iestāties kolhozā, arī Magdalēnu vairs nevarēja pazīt. Iestājusies komjaunatnē, viņa sāka “vilkt to pašu meldiņu”, ko Arvīds. Briesmīgākais sekoja vēlāk, kad pēc nacionālo partizāņu uzbrukuma ciema padomei, Arvīds ar istrebiteliem mežā ielēca un iznīcināja bunkurā paslēpušos vīrus.”¹¹¹ Vēlāk visu minētās Magdalēnas ģimeni izsūtīja uz Sibīriju, taču viņa sarāvusi sakarus ar ģimeni izsūtījumam izbēga.

Andra Bergmaņa romānā “Solveiga un Diogēns” (2008) minēta padomju laiku ikdiena: “Tīkama šķita ciemata dzīve ar rindām pie veikala, maizes pievedumu vai kādu desas gabalu gaidot. Droši vien bija tīkami rindojošies patrīt mēli, patenkot par kolhoza neražām un aplamo saimniekošanu, par to, kura meita ar puisīti pēc zaļumballes manīta krūmos iešlenderējam.”¹¹² Autors romānā īsi ieskicējis arī to, kas notika, jūkot Padomju Savienībai. “Kad boļševiki pameta izlaupīto zemīti, tēvutēvu īpašumu Liedags atguva.”¹¹³

Linda Šmite romānā “KrustCEĻinieki” (2009) aprakstījusi problēmu, kāda skāra daudz cilvēku pēc Padomju Savienības sabrukuma. “Krievu laiki līdz ar aiziešanu līdz aiznesa visus oficiālo darbu algu sarakstus, kuros melns uz balta kādreiz bija rakstīts virpotājs Vikentijs Sliķšņa, laukstrādnieks Vikentijs Sliķšņa, naktssargs Vikentijs Sliķšņa. Tagad šis senaizmirstais, sevi piemirsušais Vikentijs strādāja gadījuma darbus, dzīvoja nejauši uzietos vai piedāvātos mitekļos, un, galu galā, pats sev arī rādījās kā viena liela nejaušība, pārpalicība.”¹¹⁴ Autore attēlojusi kādu vīru, kurš pansionātā vienmēr laiku pavadīja vienatnē. “Tagad viens. Izdzīvoja sev agri liegto vientulības normu ar uzviju. Kur tu desmit cilvēku ģimenē radīsi vietu un laiku sev? Darbs dzina darbu, divas istabas kolhoza lopkopēju divstāvu mājā bērnu pilnas.”¹¹⁵ Romānā attēlota padomju laiku audzināšana, kura uz cilvēku iesaistīšanu atstāj visas dzīves garumā. “Gudra sieviete būdama, savu ES zinādama, bijusī skolotāja un esošā pansionāta direktore pēkšņi kapitulēja vairākumam. (Tā viņai, bijušajai komjaunietei, mācīja – vairākumam jāpiekāpjas).”¹¹⁶

¹¹⁰ Turpat, 166. lpp.

¹¹¹ Zuja, Aija. *Šovs*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2006. 15. lpp.

¹¹² Bergmanis, Andris. *Solveiga un Diogēns*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2008. 26. lpp.

¹¹³ Turpat, 44. lpp.

¹¹⁴ Šmite, Linda. *KrustCEĻinieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 19. lpp.

¹¹⁵ Turpat, 72. lpp.

¹¹⁶ Turpat, 76. lpp.

Linda Šmite apraksta situāciju padomju laikos, kad izdevīgi bija jebkādi draugi ar lielāku “rocību” un sakariem: “Abi lieli priekšnieki, bieži viesi “Egļukalnā.” Ildze prata novērtēt ne tikai labu mantu, bet arī izdevību un noderību. Akatu pāris līdz ar sevi ienesa “Egļukalnā”, tā sacīt, augstāko aprindu jeb sabiedrības krējuma garšu un smaržu. Un “Egļukalnam” gāja pie dūšas kolhoza juku laiku labumi.”¹¹⁷

Lindas Šmites romānā “Ar māju plecos” (2010) attēlots, kā galvenā varoņa ģimene mēdza retu reizi izklaidēties padomju laikos. Viņi devās braucienā uz Rīgu. “Vispirms Centrāltirgus, kur visi pieci, kājās pie apaļa galdiņa stāvēt, katrs no biezas stikla tējas glāzes padzēra baltu, saldu jo saldu kafiju, pagatavotu no iebiezinājuma kopā ar cukuru un pienu. Klāt piekoda no pārvārīšanas uzpūtušos piena cīsiņus, kas mērcējami uz papīra šķīvīša uzkleksētajās sinepēs.”¹¹⁸ Romānā attēlota padomju laiku sistēma: “Rīgā darāmā daudz. Dažādas remontdarbnīcas, lielizmēra apģērbu veikals, sunītis, kur, rindu rindas izstāvēt, var palaimēties nopirkt bērniem šokolādes sierīņus un pelmeņus.”¹¹⁹ Autore romānā attēlojusi padomju laikiem aktuālu problemātiku – ģimenes galva ir alkoholiķis, kurš reti kad ir “skaidrā”, tādēļ visa atbildība par saimniecību un bērniem uzkrauta mātes pleciem. “Un mamma uz to atkārtos nemainīgo runu par saviem pleciem, uz kuriem sakrauti bērni, iepirkumi, darbs. Rīgā brauciens, kā vienmēr, beigsies ar nerunāšanu un vissmagāko nogurumu.”¹²⁰ Autore romānā attēlojusi laikmetu konfrontāciju. Romānā aprakstītajā ģimenē vecmāmiņa bijusi latviskās dzīvesziņas piekritēja, taču viņas vedekla – aktīva komunisma piekritēja. “Ģimene tovakar pirms pusnakts sēdēja pie zili zaļām stikla bumbām izķēmotās eglītes. Vecmāmiņa pušķoja sev citu eglīti savā istabā. Nepatika viņai spīdīgie, nedzīvie eņģeļu mati, jo ne matu viņa neņemtu no Dieva sūtnīša galvas, lai ar to rotātu eglīti, kur nu kušķiem vien. Nepieņemamas bija plastmasas zvaigznes, kas ar elektrību iemidzināmas pārsvarā sarkanā krāsā. Jā, arī zilā un dzeltenā! Un svecītes viņa atzina tikai baltās. Ābolīši karājās zaros, piparkūkas un dažī salmu rotājumi. Bērni, protams, jūsmoja par mammas spožuma uzvarētāju, nevis atturīgo vecmāmiņas eglīti, kuru viņa rotāja Ziemassvētkiem par godu – stipri ātrāk kā citi. Ar tādu steidzību viņa pakļāva briesmām vedeklu.”¹²¹

Maijas Pohodņevas un Modra Pelša romāna “Tumsas inversija” (2013) galvenajai varonei padomju laiki uzvirto atmiņā ar anekdoti: “Ko viņi no manis grib? Savervēt?

¹¹⁷ Turpat, 85. lpp.

¹¹⁸ Šmite, Linda. *KrustCEĻinieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 150. lpp.

¹¹⁹ Turpat, 151. lpp.

¹²⁰ Šmite, Linda. *Ar māju plecos*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 152. lpp.

¹²¹ Turpat, 58. lpp.

Idioti. No manis labums kā zaķim no stopsignāla. Atmiņā uzpeldēja veca padomju laiku anekdote. CIP aģenti spīdzina divus krievu karaskolas studentus, bet tie neko nestāsta. Abus iemet kamerā. Viens, sāpēs raudādams, pārmet otram: teicu taču, pierakstīsim, bet tu – atcerēsīsimies.”¹²²

Gunāra Tirzīša romānā “Kur mājvieta mana...” (2013) stāstīts par zinātniekiem padomju un atjaunotās Latvijas laikos. Romānā akcentēts, ka padomju laikā zinātne bijusi attīstītāka un vairāk finansēta. Atjaunotās Latvijas laikā dažādo reformu dēļ zinātne ļoti cieta: “Nevarējām taču gaidīt, lai šajos juku laikos mūs sagaidītu atplestām rokām! Es šodien apzvanīju vienu otru paziņu. Visi vaid un sten. Tādēļ, ja tev ir saglabāta vietīņa, nav ko spuroties.”¹²³

Māra Krūzes romānā “Jēkabpils reids” (2014) PSRS minēts vien kā neliela detaļa, kas tomēr liecina par to, ka tas mūsdienās ir aktuāli. Galvenā romāna varone vilcienā sastapās ar gados vecu kungu un pārmiņa dažus vārdus. “Laura neklausījās spriedelēšanu par Latvijas padomju un atjaunotās brīvvalsts laiku saimniekošanas metodēm, jo vilciens strauji tuvojās Krustpils stacijai.”¹²⁴

PSRS “Lata romānos” pieminēta pārsvarā kā refleksija (6 gadījumi), taču arī kā atsauce uz pagātņi, kas ietekmē tagadni (4 gadījumi). Biežāk novērotā formula: Pusmūža vai vecāku cilvēku uzskats – padomju laikos bija laimīga dzīve, nekā netrūka, bet tagad tā nav, kā arī – padomju laikos bija absurdas situācijas, kurām bija jābeidzas līdz ar padomju laika beigām, taču arī „jaunā dzīve” saistīta ar tikpat absurdām parādībām. Tika novērots, ka romānu tēli reflektē par padomju laiku rindām pie veikaliem un blatu nozīmību. Romānos attēlota PSRS problemātika, kas saistīta ar padomju laikos piedzīvotajām šausmām un neērtībām (izsūtīšana, mežabrāļu tvarstīšana, stāšanās kolhozā) – 1940. gadi, kā arī nostaļģija par to, ka toreiz– 1970. līdz 1980. gados – dzīvot bijis vieglāk.

¹²² Pohodņeva, Maija un Pelsis, Modris. *Tumsas inversija*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2013. 58. lpp.

¹²³ Tirzītis, Gunārs. *Kur mājvieta mana....* Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2013. 39. lpp.

¹²⁴ Krūze, Māris. *Jēkabpils reids*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2014. 10. lpp.

3.5. Alkoholisma problematika

“Lata romānos” mēdz parādīties mūsdienu tematika, kas saistīta ar alkoholisma problemātiku. Kā cēloņus autori min audzināšanu (piemēram, bērni to aizguvuši no vecākiem), vientulību, garlaicību un to, ka tas palīdz mazināt stresu.

Alkoholisma problematika tika novērota septiņos pētītajos romānos: 1) kā situācijas raksturotāja (attēlo apstākļus, kas saistīti ar konkrēto situāciju) – Linda Šmite “Ar māju plecos” Maija Pohodņeva un Modris Pelsis “Tumsas inversija”; 2) kā refleksija (kāds no tēliem spriež par situāciju) - Ausma Gavare “Meža strazda dziesma”, Inguna Bauere “Vai tiešām truša dēļ” un “Nabassaite”, Andris Bergmanis “Solveiga un Diogēns” Linda Šmite “KrustCEĻinieki”.

Ingunas Baueres romānā “Nabassaite” (2005) kāds internātskolas puika, pēc tam, kad viņa mājā iespēris zibens un tā nodegusi, atzīstas, cik briesmīga bijusi viņa dzīve, alkoholiķu vecāku dēļ: “Bet vai tu esi redzējis, ko ar cilvēkiem izdara šņabis? Tu esi bijis tādā badā, ka ēdis kopā ar cūkām no siles? Tu zini, kā sāp, kad noper ar zirga grožiem par to, ka paņēma maizes kumosu no galda?”¹²⁵

Ausmas Gavares romāna “Meža strazda dziesma” (2006) varonis, kurš nesen pārvācies uz dzīvi laukos, izprot, kādēļ laucinieki mēdz lietot daudz alkoholu. “Un šitā visu atlikušo mūžu? Nu nē, es to neizturēšu. Skat, pat es nopirku dzeramo un beidzot izprotu, kādēļ lauku vīri dzer. Tā ir atslēgšanās no netīrā un smagā darba. Nav pat kafējnīcas, kur ieraut mazu mēriņu un pabūt cilvēkos!”¹²⁶

Ingunas Baueres romānā “Vai tiešām truša dēļ” (2007) cilvēku problēmas ar alkoholu minētas vairākkārt. Stāstīts, ka vīrs sācis dzert pārdzīvojumu dēļ. “Tu nevari iedomāties, ko visu mums ar Aivaru te nācies piedzīvot. Nav brīnums, ka viņš no visiem tiem krenķiem pasācis pudeli cilāt.”¹²⁷ Alkohols interpretēts kā stresa mazinātājs: “Mākslinieku dzīve ir stresu pilna, dienas režīms pajucis, neregulāras ēdienreizes un tā tālāk. Lai atslābinātos, noder... nu, paši saprotiet, kas.”¹²⁸ Sieva iedzert mīlošajam Aivaram klāsta draudzenei: “Labi, ka viņiem kompānijā viens izbijis alkoholiķis, kur tagad nokodēts un dzīvo skaidrā, tas visus atgādājis mājās un sastutējis pie sliekšņiem, lai sievas no rīta

¹²⁵ Bauere, Inguna. *Nabassaite*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2005. 81. lpp.

¹²⁶ Gavare, Ausma. *Meža strazda dziesma*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2006. 52. lpp.

¹²⁷ Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2007. 28. lpp.

¹²⁸ Turpat, 150. lpp.

atrod un sabāž migās.”¹²⁹ Inguna Bauere apraksta problēmu, kas saistīta ar dzimumu stereotipiem. “Jā, kad jūs, vīrieši, dzerat un piedzeraties, tad nav nekas, vai ne? Bet tiklīdz kāda sieviete iedomājas parelaksēties vai smadzenes izskalot, tā uzreiz pretīgi.”¹³⁰ Romānā alkohols traktēts kā aizmiršanās palīglīdzeklis, garastāvokļa uzlabotājs: “Ķīnā un Indijā apgūtā destilēto stipri dzērienu ražošana līdz Eiropai esot atnākusi samērā vēlu, tikai 11. gadsimtā. Toties tad gan gāja vaļā un velna paraušanu – Krievijā vodka, Skotijā viskijs, Itālijā strega un sambuka, Latvijā kandža. Dzer, dzer, brālīti, dzer (eh, ja gribas, ierauj pa riktīgam arī tu, māsiņ!) rūpes un raizes lai gaist...”¹³¹

Andra Bergmaņa romānā “Solveiga un Diogēns” (2008) alkoholisma tematika aktualizēta, minot terminu, kuru lieto, lai apzīmētu alkoholiķus: “Vai nav skaists latviešu vārds – saulesbrālis? Tagad kaut kādi bomži valodā ieplanckājušies.”¹³²

Lindas Šmites romānā “KrustCEĻinieki” (2009) alkoholisms pieminēts vairākkārt. Aprakstīta sievu attieksme pret vīru kaitīgo ieradumu “Dzērājsievas savu vīru – pudeļbrāļu piekaušanu, apzagšanu, avarēšanu, zudības neuztvēra par traģēdiju. Drīzāk par Dieva sodu, mācību, letāla iznākuma gadījumā – par atsvabinājumu no smagā krusta.”¹³³ Romānā izmantots arī salīdzinājums starp dažādiem alkoholiem un to baudīšanas manieri: “Nevarēja noskatīties, kā sarunu biedrene nenovērtēja labo mantu. Īsta neprašā. *Martini* meta kā vispretīgāko *krutku*, ko svieda gandrīz vai pakaļ viņu pagasta vismaz piecās mājās. Vēl tikai skābu gurķi uzkost, un ...”¹³⁴ Autore attēlo, kādas problēmas bērniem dzīvē rada tas, ka tēvs bijis alkoholiķis: “Bērnībā Irmgarde baidījās izrunāt vārdu: “Tētis”. (..) Vārds nebija vainīgs pie tā, ka ģimenes galvas lauku darba smagums gada garumā bija jāsadala uz divu sieviešu – mātes un bērna – pleciem, bet pārgurums pēc smagās fiziskās pārpūles jāveldzē žūpu Bērtuļa lamu, kautiņu un traču plūdus. Kad viņš, Velna dziras uzveikts, aizgāja, kā tēvs piesaukts kļuva vēl retāk un retāk.”¹³⁵ Alkoholisma tēma skarta arī saistībā ar bērnu tirdzniecības jautājumu: “Tā nebija visīstākā tirgošanās, kad latviešu bērniem, kam alkoholā zudis tēvs un māte, atņēmat vēl dzimteni?”¹³⁶

Lindas Šmites romānā “Ar māju plecos” (2010) galveno varoņu kaimiņmājās dzīvo liels alkoholiķis, kurš uz savu sievu un meitu dzērumā tēmējis ar ieroci: “Viņa basām kājiņām vienā krekliņā stāvējusi pie sienas un pret viņu bijis pagriezts pielādēts ierocis.

¹²⁹ Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2007. 31. lpp.

¹³⁰ Turpat, 100. lpp.

¹³¹ Turpat, 102. lpp.

¹³² Bergmanis, Andris. *Solveiga un Diogēns*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2008. 145. lpp.

¹³³ Šmite, Linda. *KrustCEĻinieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 45. lpp.

¹³⁴ Turpat, 69. lpp.

¹³⁵ Turpat, 170. lpp.

¹³⁶ Turpat, 185. lpp.

Tētis pret mazo meitenīti tēmējis stobru!”¹³⁷ Abi kaimiņi (kuru tēvi arī bijuši alkoholiķi) mēguši dzert kopā, un kad bijuši labi “iesiluši” strīdējušies, kura senči zem tuvējā kalna aprakuši vairāk dārgumu. Kamēr bērna tēvs ārdījies pa māju dzērumā, vectēvs mazo zēnu vedis garās pastaigās un stāstījis tam teikas un pasakas.

Romānā “Tumsas inversija” (2013) attēloti ekonomiskie migranti, kuri lieto alkoholu, lai remdētu bēdas par dzimtenes un ģimenes atstāšanu: “Depresija mijās ar cerībām. Bažas slīcināja pamatīgu spirtoto dzērienu klunkšķos. Katram mājās kāds palicis: sieva, vīrs, bērni, vecāki...”¹³⁸

Kā vienmēr, tā arī mūsdienās alkoholisma problemātika ir aktuāla. “Lata romānos” alkoholisma problemātika biežāk novērota tieši Latvijas lauku vides aprakstos. Alkoholisma problemātika romānos parādās kā situācijas raksturotāja, vai arī parādās vien kāda tēla pārdomās. Lata romānu autori romānos visbiežāk piemin alkoholiķus vīriešus, minēti arī bērnu vecāki, kuri dzer. Izplatītākie alkohola dzeršanas iemesli – tāda audzināšana (arī vecāki bijuši alkoholiķi), vientulība un garlaicība (laukos maz izklaides iespēju, kā arī visizplatītākais iemesls – lai “atslēgtos” no visa (stresa, smagā darba). Romānos nav sevišķi izcelta alkoholisma problemātika, kas būtu tipiska tikai mūsdienām.

3.6.Lauku vides pamestības problemātika

Tēma par cilvēku tiekšanos no laukiem pārvākties uz pilsētu latviešu literatūrā atspoguļojas jau kopš 19. gadsimta beigām un ir klātsejoša tēma cauri visam 20. gadsimtam. Mūsdienās, globalizācijas laikos, kad visās dzīves jomās valda strauja attīstība, arvien vairāk un vairāk cilvēku pārvācas uz pilsētām, jo tajās pieejamas daudzas iespējas, kā sevi realizēt un pilnveidot. Savukārt, lauki paliek arvien tukšāki, cilvēki, kuri varētu darboties reģionālās attīstības jomā aizceļo. Lauku iztukšošanās tēma literatūrā vērojama jau no 1970. gadiem un arī pētāmajos romānos.

Dažos no pētītajiem “Lata romāniem” minēta Latvijā aktuāla problēma – cilvēki pamet laukus, lai dotos dzīvot un strādāt (meklējot darbu) uz Rīgu vai kādu citu no lielākajām Latvijas pilsētām un ārzemēm (šī tēma literatūrā parādījās 1990. gados).

¹³⁷ Šmite, Linda. *Ar māju plecās*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2010. 72. lpp.

¹³⁸ Pohodņeva, Maija un Pēteris, Modris. *Tumsas inversija*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2013. 105. lpp.

Visbiežāk projām dodas jaunieši, kas uzsākuši studijas citur, un pēc tam savā dzimtajā vietā atpakaļ vairs neatgriežas.

Lauku vides pamestības problemātika pieminēta piecos no pētītajiem romāniem: Ingūnas Baueres romānos “Sauc mani sniegā” (refleksija) un “Vai tiešām truša dēļ” (situācijas raksturotāja), Aijas Zujas romānā “Šovs” (refleksija), Ausmas Gavares romānā “Meža strazda dziesma” (situācijas raksturotāja) un Lindas Šmites romānā “KrustCEĻInieki” (situācijas raksturotāja).

Ingūnas Baueres romānā “Sauc mani sniegā” (2004) aprakstīta šī situācija. “Puika, saprotams, izskolies un aizies uz pilsētu kā jau visi jaunie, kam puslīdz gaišas galvas un *punktieris* strādā. Laukos jau nebija ko darīt. Daudzi žēlojās, ka jaunie visi aizskrienot uz pilsētu, lauki tukši paliekot. Taisnība. Jā, un arī žēl. Patiešām žēl. Bet, ar skaidru prātu apdomājot, parādiet man vienu, kurš no plika patriotisma un savu dzimto lauku mīlēšanas idejas vien būtu paēdis un apgērbies!”¹³⁹ Autors raksturojis Latvijas lauku patukšo vidi arī šādi: “Patiesībā, ja tā godīgi jāsaka, Edgaram likās, ka Sarmas tante kādam večukam vēl varētu rādīties kā tīri apetītlīgs kumosīņš. Tikai kur gan te, tādā nomaļā kaktā, tos spriganos večukus lai ņem?”¹⁴⁰

Aijas Zujas romānā “Šovs” (2006) aprakstīta situācija Igaunijā, taču tā attiecas arī uz citām valstīm, tai skaitā Latviju. “Rau, uzgāja pat pamestas sādžas atliekas. Jā, kad jaunie aizbrauc dzīvot uz pilsētu un vecie aiziet mūžībā, lauku mājas paliek tukšas, līdz laika zobs tās sadrupina. Protams, netrūkst arī cilvēku, kuri iemanās no šīm atstātajām, vientuļajām ēkām ko pagrābāt, vienalga, vai izlauzt dēļus, izplēst no krāsns vēl labus ķieģeļus, vai vienkārši izgāzt savu agresivitāti, visu izdemolējot.”¹⁴¹

Ausmas Gavares romānā “Meža strazda dziesma” (2006) galvenais varonis izjūt to, ka lauki ir diezgan tukši. Mājas nav tuvu viena pie otras un arī izklaides iespēju viņa dzīves vietai tuvumā nav. Viņš apgalvo, ka, kopš pārvākušās uz dzīvi laukos, saprot tos lauku vīriešus, kas lieto alkoholu, jo tas palīdz pārvarēt tumšos un drūmos rudens vakarus.

Ingūnas Baueres romānā “Vai tiešām truša dēļ” (2007) rakstīts, ka kādam no tēliem grūti laukos iepazīties, secinu, ka tas saistīts ar izklaides vietu trūkumu laukos, kā arī to pamestību. “Un vēl radās iespaids, ka Vits par sevi raksta patiesību – esot no laukiem, iepazīšanās iespēju tikpat kā nekādu, ļoti ilgojoties pēc saprotošas dvēseles.”¹⁴²

¹³⁹ Bauere, Ingūna. *Sauc mani sniegā*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2004. 17. lpp.

¹⁴⁰ Turpat, 20. lpp.

¹⁴¹ Zuja, Aija. *Šovs*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2006. 35. lpp.

¹⁴² Bauere, Ingūna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 108. lpp.

Lindas Šmites romānā “KrustCEĻinieki” (2009) autore min problēmu, kas bija saistīta ar arvien tukšākajiem laukiem: “Visiem nobalojot par, tikai vienam deputātam atturoties, Ozolmuižas pamatskolas liktenis izlemts – likvidācija, ēku nododot novada pārziņā.”¹⁴³

Latvijas lauku vides pamestība “Lata romānos” parādās kā refleksija vai situācijas raksturotāja. Lauku vides atstāšana tiek raksturota ar darba vietu trūkumu, izklaides iespēju trūkumu, iepazīšanās iespēju trūkumu un izglītības iespēju trūkumu. Interesanti, ka romānos pamesti lauki tieši kā telpa neparādās izteikti. Dažu romānu lauku vides aprakstos (Linda Šmite “Ar māju plecos”, Ausma Gavare “Meža strazda dziesma” Lelde Stumbre “Vasaras svelme”) norādīts, ka viensēta, kurā risinās lielākā daļa romāna darbības atrodas laukos, tai tuvumā ir viena vai dažas kaimiņu mājas, bet tas neatšķiras no tās situācijas, kāda Latvijas laukos valdījusi vienmēr. Tā vietā, romānu tēli vien reflektē par to, ka lauki kļūst arvien tukšāki.

¹⁴³ Šmite, Linda. *KrustCEĻinieki*. Rīga: AS “Lauku Avīze”, 2009. 14. lpp.

NOBEIGUMS

Latviešu literatūras vēsturē eksistē divas “Lata romānu” sērijas – “Grāmatu drauga” un “Latvijas Avīzes”. Lai arī “Latvijas Avīze” sērijas ideju aizguvusi no Helmara Rudzīša, šī sērija ir ļoti atšķirīga. “Latvijas Avīzes” “Lata romānu” sērija tiek izdota 17 gadus, šo gadu laikā tā ir attīstījusies un kļuvusi pazīstama un populāra vienā lasītāju daļā, taču tās kvalitāte ir nevienmērīga. Rakstnieki, kuri, sērijai sākoties, bija vairāk vai mazāk atzīti, bija cilvēki gados un nu jau ir miruši (Vladimirs Kaijaks, Egils Lukjanskis). Viņu darbu popularitāti noteica rakstnieku iepriekšējo darbu uztvere. Līdzās viņiem, pateicoties „Lauku/Latvijas Avīzei” ienāca jauni autori. Šajā sērijā debitējuši rakstnieki, kas pēc tam turpinājuši savu literāro karjeru ārpus “Lata romānu” sērijas ietvariem (Skaidrīte Gailīte, Inguna Bauere). Iecerē “Latvijas Avīze” tiecas pretī “nopietnajai” literatūrai jeb Literatūrai ar lielo burtu. Tomēr, ņemot vērā “Lata romānu” konkursa nolikumu (kas nosaka autoriem sižetu risināt ātri, lai romāns būtu interesants izdošanai turpinājumos, kā arī to, ka romānu tematikai jābūt jebkuram viegli saprotamai), to, ka romāni atspoguļo valsts dzīvi un atsaucas aktuālajiem notikumiem (triviālās literatūras tradīcija) un izdošanas formātu un regularitāti, autore secina, ka “Lata romānu” sērija ir pieskaitāma triviālajai literatūrai (izņemot labākos darbus, piemēram, Vladimira Kaijaka tetraloģiju, Lijas Brīdakas romānu “Melnās ogas”, Skaidrītes Gailītes romānu “Taureņa lidojums akmenī”, Monikas Zīles romānu “Pati sev māsa”). Respektīvi, pēc ieceres “Lata romānu” sērija tiecas būt “nopietnā literatūra” un dažādot litāro vidi, bet praktiski tā ir tuvāka triviālajai literatūrai, ko nosaka orientēšanās uz lasītāju gaumi un relatīvi ierobežotais autoru loks. Sērijas popularitāti no potenciālo autoru viedokļa neveicina sērijas līdzšinējais vērtējums.

Pretstatā triviālās literatūras vērtējumam vai tā neesamībai literatūras kritikā, „Lata romāna” sērijas pētniecība ir auglīga, jo ļauj ieraudzīt mūdienu sabiedrības problēmas, kā tās atklājas sižetos, kuros lasītāji atpazīst sava laika realitāti.

Katrā nodalītajā problemātikas veidā parādās dažādi motīvi. Motīvi, kas saistīti ar finansiālajām grūtībām iedalās motīvos, kas saistīti ar naudas trūkumu valstī (naudas trūkums zinātnē; lauksaimnieku nenodrošinātība; Latvija tiek salīdzināta ar ekonomiski veiksmīgākām zemēm; darba vietu trūkums; finanšu krīze), un motīvi, kas saistīti ar privātām finansiālajām grūtībām (iepriekšējā sociālā stāvokļa zaudējums; ekonomiskā

emigrācija; ekonomisko emigrantu nenodrošinātais sociālais statuss; likuma pārkāpšana finansiālo grūtību dēļ).

Ar cilvēku savstarpējām attiecībām saistītie motīvi iedalās motīvos, kas saistīti ar partnerattiecībām (vedeklas un vīramātes attiecības; laulības pārkāpšana – tādēļ, ka sieva nemitīgi “zāģē” vīru, tādēļ, ka attiecībās iestājusies rutīna; laulības šķiršana – jo tā tikusi pārkāpta, jo viens no laulātajiem sācis jaunu dzīvi ārzemēs, jo abi pārāk abi apprecējušies; vīrietis ir attiecībās ar daudz jaunāku sievieti) un motīvi, kas saistīti ar ģimeniskām attiecībām (mātes un meitas attiecības, pienākuma audzināšana un tās sekas, dažāda veida psiholoģiskās traumas audzināšanas dēļ).

Modernās tehnoloģijas motīvi saistīti ar pretnostatījumiem – bērni un jaunieši tehnoloģijas saprot labi, jo tā ir viņu ikdiena; vecāka gada gājuma cilvēki vai nu neizmanto tehnoloģijas vai tās nesaprot, reti kurš tehnoloģijas saprot. Kā arī tika novēroti motīvi par vieglu informācijas safabricēšanu; par to, ka cilvēks tā pieradis pie tehnoloģijām; ka bez tām vairs nevar iztikt; interneta vidē visi var būt, kādi vien vēlas; tehnoloģijas notrulinājušas savstarpējās attiecības un atklāj pavisam jaunu vidi, kurā zūd robežas starp tradicionālo un dažādajām svešajām vidēm, t.sk. iluzoro realitāti, kurā cilvēks, nerēķinoties ar telpu vai savu identitāti, spēj konstruēt iedomātus tēlus, dzīvojot to dzīvi.

Padomju laiku problemātikas motīvus var iedalīt negatīvajās atmiņās par padomju laikiem (izsūtīšana; mežabrāļu ķeršana; īpašumu atņemšana; iestāšanās kolhozā; statusa zudums; beidzoties padomju laikiem) un pozitīvajās atmiņās par padomju laikiem (nostalgija, klačošanās rindās pie veikaliem; atmiņas, ka toreiz it kā nekas neesot trūcis; nav bijuši ubagi). Romānos arī novērota nacionālā problemātika – daļa krievu nepieņem vai neizprot patieso vēsturi, kas saistīta ar Latvijas okupāciju.

Alkoholisma problemātika romānos atklājas šādos motīvos: alkoholiķi ir vīrieši; alkoholiķi rada problēmas apkārtējiem; alkohola reibumā cilvēks rīkojas neadekvāti; dzērāj-vecāku dēļ viņu bērnam ir problēmas; bērni mācās no vecākiem un “turpina tradīciju”; laukos tiek dzerts smagā darba dēļ; alkoholu lieto, lai mazinātu stresu.

Lauku vides pamestības problemātika atklājas vien tēlu pārdomās par to, bet ne tieši, vides aprakstos. Problemātikas motīvi: laukos nav attīstīta infrastruktūra, tādēļ lielākā daļa jauniešu pārvācas uz dzīvi pilsētā, laukos grūtāk iepazīties un atrast sev partneri.

Var secināt, ka mūsdienu situācijai dažādos “Lata romānu” žanros ir dažāda loma. Kriminālromānos un mīlestības romānos mūsdienu vide parādās kā darbību fons. Kriminālromānos svarīgākais ir izstāstīt ticamu sižetu, bet mīlestības romānā galvenais uzsvars likts uz partnerattiecību risināšanu. Savukārt sadzīves romānos mūsdienu videi (darbībai, refleksijai) ir lielāka nozīme – tā mēdz būt sižeta virzītāja, jo romāna pamatā ir atspoguļot problēmsituācijas. Triviālie apakšžanri saglabā savu klasisko formulu kopumu, bet to sižeti atklājas jaunā laiktelpā ar mūsdienu faktūru.

Triviālā literatūra līdzās citiem literatūras veidiem attīstās lēnāk. Tā vairāk ir saistīta ar tradicionālo vēstījumu un literatūras vēsturē saistītām tēmām, bet sava laika problēmas vai priekšstatus par tām atklāj veiksmīgi. Iespējams, daudzas detaļas par mūsdienām saglabājas tieši triviālajā literatūrā.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma “Mūsdienu Latvijas problēmas un to atspoguļojums laikraksta “Latvijas Avīze” “Lata romānu” sērijā (2004. līdz 2014. gads)” mērķi bija pētīt “Lata romānu” sēriju kopumā, izprast atšķirību starp “nopietno” un triviālo literatūru, un noskaidrot, kā “Lata romānu” sērijā atspoguļojas mūsdienas – kā mūsdienās tapuši darbi izmanto mūsdienu Latviju un tās problēmas.

No 120 romāniem, kas izdoti pētījumam izvēlētajos 10 gados, pamatojoties uz žanru, to, ka autors ir latvietis, un pētījumam atvēlēto laiku, tika izvēlēti 23 romāni, kurus pētīt padziļināti. Izmantotās pētnieciskās metodes: daiļliteratūras studijas, teksta analīze, teksta interpretācija, klasifikācijas veidošana.

Bakalaura darbs dalīts trīs nodaļās: “ “Lata romānu” sērija”, “Triviālās literatūras specifika” un “Mūsdienu Latvijas problēmu atspoguļojums “Lata romānu” sērijā”. Mūsdienu Latvijas problēmas sadalītas sešās grupās: finansiālo grūtību motīvs, cilvēku savstarpējo attiecību, moderno tehnoloģiju, padomju laiku, alkoholisma un lauku vides pamestības problemātika.

Pētījuma gaitā tika noskaidrots, ka “Lata romāni” pēc ieceres tiecas pretī “nopietnajai literatūrai” un veicina literatūras daudzveidību, taču realitātē ir pieskaitāmi triviālajai literatūrai (ar izņēmumiem), jo “Lata romānu” konkursa noteikumi stimulē trivialitāti, romāniem ir “kabatas formāts”, tos iespējā papīra vākos un drukā uz vienkārša papīra.

Mūsdienas “Lata romānos” parādās caur dažādiem motīviem: finansiālo grūtību motīvi, kas saistīti ar naudas trūkumu valstī un tādi, kas saistīti ar privātām finansiālām grūtībām, kas ietekmē cilvēku jaunu attiecību veidošanos; savstarpējo attiecību motīvi, kas saistīti ar partnerattiecībām un attiecībām ģimenē jaunajos apstākļos; moderno tehnoloģiju motīvi, kas saistīti ar pretnostatījumiem – bērni un jaunieši modernajās tehnoloģijās orientējas labi, bet vecāka gadagājuma cilvēki orientējas slikti; tās sadala paaudze attieksmē pret tradīciju un jauno/svešo; padomju laiku problemātikas motīvi izpaužas divejādi un pretrunīgi – pozitīvās un negatīvās atmiņās par šiem laikiem; alkoholisma problemātikas motīvi pārsvarā atklājas lauku vidē, galvenokārt alkohols tiek lietots, lai “atslēgtos” no grūtībām; lauku problemātikas motīvi saistīti ar to, ka laukos nav pietiekami attīstīta infrastruktūra, tādēļ lielākā daļa jauniešu pārceļ uz dzīvi pilsētā.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra:

1. Baltinavietis, Jāzeps. Literatūra spoguļa priekšā. *Karogs*. 1976, 1. septembris.
2. Berelis, Guntis. Starp varoņu un ākstu pieminekļiem. *Karogs*. 1993, 1. novembris.
3. Berelis, Guntis. *Gunta Bereļa raksti*. Eraksti, 2004. 27 lapas.
4. Berelis, Guntis. Guntis runā ar Bereli III par triviālām būšanām. *Karogs*. 1995, 1. decembris.
5. Borchmeyer, Dieter and Žmegač, Viktor. *Moderne Literatur in Grundbegriffen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1994. 471 lpp.
6. Cuddon, J. Anthony. *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Blackwell Publishers, 1998. 991 lpp.
7. Hawthorn, Jeremy. *A Glossary of Contemporary Literary Theory*. Arnold, 2000. 400 lpp.
8. Kalers, Džonatans. *Literatūras teorija*. Rīga: ¼ Satori, 2007. 176 lpp.
9. Kusiņa, Linda. 3, 2, 1... "Lata romānu" konkurss ir atklāts! *Latvijas Avīze*. 2015, 20. novembris.
10. Kusiņa, Linda. "Lata romāns" kā laikmeta kardiogramma. *Kultūrzīmes*. 2014, 17. – 30. jūnijs.
11. Lāriņa, Daina. *Saruna ar Valdi Veilandu*. 2016. gada 20. aprīlī. Audioieraksts. Glabājas D. Lāriņas personiskajā arhīvā.
12. Priedīte, Aija. Zaļās zemes dievsunīšu un likteņa līdumnieku laiki. Rīga: Zinātne, 2012. 254 lpp.
13. Rudzītis, Helmars. *Manas dzīves dēkas*. Rīga: Zinātne, 1997. 227 lpp.
14. Turco, Lewis. *The Book of Literary Terms*. University Press of New England, 1999. 224 lpp.
15. Valeinis, Vitolds. *Literatūras teorija*. Rīga: Zvaigzne, 1982. 269 lpp.
16. Veide, Evija. Alus vai sīrups. Kāds tam sakars ar literatūru? *Kultūrzīmes*. 2016, 19. – 25. janvāris.
17. Veide, Evija. "Lata romāni" – arī nākamgad ducis. *Kultūrzīmes*. 2014, 6. – 12. maijs.

18. Wilpert, Gero. *Sachwörterbuch der Literatur*. Stuttgart: Alfred Kröner Verlag, 2001. 925 lpp.
19. Zālīte, Dzintra. Romāns labākajos gados. *Latvijas Avīze*. 2007, 8. oktobris.

Interneta resursi:

20. "Lata" romānu konkursa nolikums. www.la.lv Pieejams: http://www.la.lv/wp-content/uploads/2014/12/Nolikums_Lata_konkurss_nolikums.pdf, 06.04.16.
21. Lipša Ineta. "Leģendas: Ar amerikānisku tvērienu". www.db.lv Pieejams: <http://www.db.lv/citas-zinas/legendas-ar-amerikanisku-tverienu-114652>, 25.02.16.
22. Šveicars, Raivis. "Kādas grāmatas ir pieprasītas novadu bibliotēkās?" www.la.lv. Pieejams: <http://www.la.lv/jo-planaka-gramata-jo-vairak-tai-lasitaju/>, 12. 05. 16.

Avoti:

23. Bauere, Inguna. *Nabassaite*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2005. 223 lpp.
24. Bauere, Inguna. *Sauc mani sniegā*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2004. 207 lpp.
25. Bauere, Inguna. *Vai tiešām truša dēļ*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2007. 207 lpp.
26. Bergmanis, Andris. *Solveīga un Diogēns*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2008. 207 lpp.
27. Bondere, Ieva. *Irbes skarbās māsas*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2011. 223 lpp.
28. Eņģele, Ilze. *Kāzu tiešraide*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2012. 239 lpp.
29. Gavare, Ausma. *Meža strazda dziesma*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2006. 207 lpp.
30. Grietēna, Margarita. *Nāve Londonā*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2012. 191 lpp.
31. Kaltiņa, Velta. *Savvaļas ganībās*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2005. 239 lpp.
32. Krekle, Maija. *Brisele. Tu. Brisele. Es*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2012. 207 lpp.
33. Krūze, Māris. *Jēkabpils reids*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2014. 239 lpp.
34. Mairita. *Eņģelis no Kļavu ielas*. Rīga: AS "Lauku avīze", 2010. 191 lpp.
35. Mauliņš, Jānis. *Burve*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2010. 191 lpp.
36. Pohodņeva, Maija un Pelsis, Modris. *Nedzeniet pēdas snaiperim*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2011. 191 lpp.
37. Pohodņeva, Maija un Pelsis, Modris. *Tumsas inversija*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2013. 207 lpp.
38. Puriņš, Andris. *Auss no debesīm*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2005. 223 lpp.

39. Stumbre, Lelde. *Vasaras svelme*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2011. 189 lpp.
40. Šakina, Mārīte. *Rīt viss būs citādi*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2011. 207 lpp.
41. Šmite, Linda. *Ar māju plecos*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2010. 207 lpp.
42. Šmite, Linda. *KrustCEĻnieki*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2009. 207 lpp.
43. Šmite, Linda. *Liedaga bērni*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2012. 191 lpp.
44. Tirzītis, Gunārs. *Kur mājieta mana*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2013. 203 lpp.
45. Zuja, Aija. *Šovs*. Rīga: AS "Lauku Avīze", 2006. 191 lpp.

SUMMARY

The goals of “The problems and their reflection of contemporary Latvia in “Latvijas Avize” newspaper's “Novels of Lats” series (2004-2014)” were to research “Novels of Lats” as a whole, understand the difference between “serious” and trivial literature, and find out how “Novels of Lats” series reflect nowadays – how modern works use Latvia and its problems now.

From 120 novels (that were published from 2004 till 2014) based on the genre, on the fact that the author is a Latvian, and the time dedicated to the study, 23 novels were chosen to be explored more profoundly. Applied research methods: literary studies, text analysis, text interpretation, formation of classification. The research is divided in three parts: “series of “Novels of Lats””, “specifics of trivial literature” and “The reflection of contemporary Latvia's problems in “Novels of Lats” series”. Contemporary Latvia's problems are divided in six groups: financial difficulties motif, problematics of human relations, modern technology, Soviet time, alcoholism and desolation of the countryside.

During the research, it was established that “Novels of Lats” are aiming towards “serious literature”, but actually are labeled as trivial literature (with exceptions). Nowadays appear in “Novels of Lats” through different motifs: financial difficulties that are linked with country's poverty and those that are linked with private financial difficulties; human relations, that are connected with partnership and family relationship; modern technology that is connected with comparisons – children and young people understand the technology very well, but older generations don't quite get it; motifs of Soviet time manifest in two ways – positive and negative memories of that time; the problematics of alcoholism manifest mainly in the countryside, it's used to “blow off steam” in difficult times; the problematics of the countryside are connected to the fact that the infrastructure is underdeveloped and that's why the vast majority of young people move to bigger cities. The present situation reveals itself differently in distinct “Novels of Lats” genres: in detective and love novels today's environment is the background but in domestic novels it sets the scene.